

Barátné Hajdu Ágnes

**BEVEZETÉS A
KÖNYVTÁRHASZNÁLATI
ISMERETEK
OKTATÁSÁBA**

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bevezetés a könyvtárhasználati ismeretek oktatásába

Bölcsészet- és Művészetpedagógiai Kiadványok 8.

Barátné Hajdu Ágnes

**Bevezetés a
könyvtárhasználati
ismeretek
oktatásába**

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Budapest, 2015

Bölcsészet- és Művészetpedagógiai Kiadványok 8.

Sorozatszerkesztők:
Antalné Szabó Ágnes
Major Éva

Szerkesztő:
Terbe Erika

Lektor:
Cs. Bogyó Katalin

Technikai munkatárs:
Csaba István

Borítótervező:
Dobos Gábor

A kiadvány a TÁMOP 4.1.2.B.2-13/1-2013-0007 számú, „Országos koordinációval a pedagógusképzés megújításáért” című pályázat támogatásával készült.

ISSN 2416-1942 (online)
ISSN 2416-1772 (nyomtatott)
ISBN 978-963-284-639-2

© ELTE, 2015
Minden jog fenntartva: Eötvös Loránd Tudományegyetem

Online kiadás

Tartalom

Bevezető.....	7
1. Az iskolai könyvtárak kialakulása és fogalma	8
1.1. Az iskolai könyvtár fogalma	8
1.2. Az iskolai könyvtárak kialakulásának története Magyarországon	13
2. A könyvtárhasználati ismeretek	20
2.1. A könyvtárhasználati ismeretek a Nemzeti alaptantervben	25
2.2. Könyvtárhasználat a Kerettantervben	33
2.3. A könyvtár pedagógiai programja	39
3. Könyvtárhasználati órák és foglalkozások	44
4. Tanulásszervezési módok, módszerek, tanítási-tanulási stratégiák a könyvtárhasználati órákon.....	50
4.1. Konstruktív pedagógia és az RJR-modell	54
4.2. Kooperatív tanulás	59
4.3. Az IKT-eszközök használata	61
Mellékletek.....	65
ELTE Gyakorló Általános Iskola Könyvtárpedagógiai programja	65
Veres Pálné Gimnázium Ugrin Gáborné könyvtára könyvtárpedagógiai programja.....	81

Bevezető

„Egy gyermek egyedül a könyvével valahol bent a lélek titkos szobáiban saját képeket alkot, amelyek minden mást felülmúlnak. Ezekre a képekre az embereknek szüksége van. Azon a napon, amikor a gyerekek fantáziája többé már nem tudja megalkotni őket, azon a napon az emberiség szegény lesz. Minden nagy dolog, ami a világban történt, először egy ember fantáziájában történt, és hogy a holnap világa hogyan fog kinézni, nagyrészt annak a képzelőerőnek a mértékétől függ, amit azok birtokolnak, akik éppen most tanulnak meg olvasni. Ezért van szüksége a gyerekeknek könyvekre.”

Astrid Lindgren

A tananyag célja, hogy a leendő tanárok megismerkedjenek azokkal a történeti előzményekkel, elméleti és módszertani alapokkal, melyek a könyvtárhasználati ismeretek oktatásához szükségesek. A könyv törekvése: szemléletformáló ismeretek nyújtása az iskola, a könyvtár és a pedagógia kapcsolatáról, fejlődéséről.

Az írás bemutatja: az iskolai könyvtár fogalmát és kialakulásának vázlatos történetét, a könyvtárhasználati órák típusait, a módszertani és pszichológiai különbséget az iskolai könyvtári óra és az iskolai tanóra között. Kitér a kognitív tanulásra és ismeretszerzésre az iskolai könyvtári foglalkozásokon, az óratervezésre. Felkészít az önálló tanulásra, információszerzésre, illetve a felhasználóképzésre a könyvtári lét különböző színterein.

A leendő olvasók elsajátíthatják továbbá a szaktárgyak könyvtári környezetben történő megtartásának lehetőségeit és technikáit egyaránt. Módszereket mutat a jártasságok, képességek fejlesztésére, a különböző tanulási stratégiák, a tanórához kötött és azon túli foglalkozások szervezésére, bemutatja a tanulásszervezés összetevőit: a könyvtári környezetet, a könyvtár elhelyezését. Kitér a könyvtári ismeretek tanításának alapelveire, a felkészülés folyamatára, a könyvtárhasználati órán alkalmazható módszerekre, a tananyag elrendezésére; a témaválasztás, aktivitás, szemléletesség szempontjaira. Vázolja a könyvtári órákra való felkészülés elemeit, az óratervkészítés követelményeit, az alkalmazandó módszereket és eszközöket.

A mű szándéka, hogy olyan elméleti és gyakorlati ismereteket, módszereket mutasson, amelyek továbbfejleszthetők a könyvtári és a tanórán kívüli olvasóvá nevelésben, tehetséggondozásban, felhasználóképzésben. Az írás bevezető ismereteket kíván nyújtani a könyvtárhasználati ismeretek oktatásához, ezért a tananyagot további részletező elméleti és módszertani kötetek követik majd.

A tananyagban csak részben tudtuk következetesen érvényesíteni a *könyvtár-pedagógia* kifejezés egységes, a helyesírási szabályzatnak megfelelő helyesírását, mert az idézett dokumentumok eltérő szóhasználata ezt nem tette lehetővé.

1. Az iskolai könyvtárak kialakulása és fogalma

Az iskolai könyvtár a könyvtárak kialakulásának szinte a kezdeti időszakától jelenlévő, meghatározó formája. Fogalma az idők során folyamatosan alakult, változott. Volt időszak, amikor nagyon hasonló tulajdonságokat mutatott a többi könyvtártípushoz (közkönyvtár, felsőoktatási, szakkönyvtár, bár természetesen a nemzeti könyvtár mindig is kitüntetett és számos különleges, egyedi feladattal meghatározott típusnak számított). Ezek a rokonságot mutató jellemzők adnak alapot ma az integrált könyvtárak működésére, a különböző típusú intézmények összevonására, elsősorban a kistelepléseken. Ugyanakkor ebben a helyzetben is fontos, hogy tisztában legyünk az iskolai könyvtárak jellemzőivel, sajátos feladataival, szerepével, mert máskülönben nem tudjuk biztosítani ezek teljesülését.

1.1. Az iskolai könyvtár fogalma

Az iskolai könyvtár meghatározására számos definíció **létezik, melyek döntően a szerepekre, funkciókra, szolgáltatásokra, esetleg a történetiségükre utalnak.**

Az IFLA (The International Federation of Library Associations and Institutions = Könyvtáros Egyesületek és Szervezetek Nemzetközi Szövetsége) és az UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization = Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete) közös iskolai könyvtári nyilatkozata szerint: „Az iskolai könyvtár biztosítja napjaink információra és tudásra alapozott társadalmában a feladatok sikeres ellátásához szükséges alapvető információkat és eszméket. Az iskolai könyvtár kialakítja a diákokban az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges készségeket, továbbá fejleszti képzelőerejüket, lehetővé téve azt, hogy felelős állampolgárokként éljenek.

Az iskolai könyvtár missziója

Az iskolai könyvtár tanulást segítő szolgáltatásokat, könyveket és egyéb forrásokat biztosít, amelyek az iskolai közösség minden tagja számára lehetővé teszik, hogy kritikus gondolkodóvá, valamint minden típusú és formátumú információhordozó hatékony alkalmazójává váljon. A közösség hozzáférhet a szélesebb könyvtári és információs hálózathoz, összhangban az UNESCO nyilvános könyvtárakról szóló nyilatkozatának az alapelveivel” (IFLA 2000).

A Végrehajtási elvek az IFLA és az UNESCO közös iskolai könyvtári nyilatkozatához tovább részletezi az előzőeket.

„1.2 Irányelvek

Az iskolai könyvtár irányításának a keretét a világosan meghatározott irányelvek adják. A könyvtári irányelvekben az iskola egészére érvényes küldetést és igényeket kell megfogalmazni, és ennek tükröznie kell az iskola erkölcsi világgépét, céljait, feladatait, valamint valós gyakorlati életét.

Az irányelvek meghatározzák, hogy mikor, hol, kinek és ki által valósul meg a könyvtár biztosította összes lehetőség. A könyvtári irányelvek csak akkor valósíthatók meg, ha az egész iskolai közösség támogatja és segíti az abban megfogalmazott célok és feladatok elvégzését. [...]

Maga a dokumentum és az azt követő tervek a könyvtár szerepét a következő szempontok szerint állapítja meg:

- a helyi tanterv,
- tanulási módszerek az iskolában,
- a megfelelő nemzeti és a helyi szabványok és elvárások,
- a diákok tanulása és személyes fejlődési igényeik,
- a tanárok tanítási igényei,
- a teljesítményszint emelése.

Az iskolai könyvtárak hatékony, sikeres és jó működéséhez a következő összetevők járulnak hozzá:

- a gazdálkodás és költségvetés,
- az elhelyezés,
- a források,
- a szervezet,
- a munkatársak,
- a könyvtárhasználat,
- a fejlődés/fejlesztés lehetősége” (Végrehajtási elvek 2002).

Dán Krisztina számos módon közelíti meg az iskolai könyvtár fogalmát. A Könyvtárosok kézikönyvében adott globális definícióban megkísérli a gyűjtemény, a pedagógiai folyamatok, a funkcionális és szolgáltatások alapján való összegzést. „Az iskolai könyvtár az oktatási nevelési intézmény tanítási, tanulási médiatára, oktatási helyszíne és kommunikációs centruma. Gyűjteménye széleskörűen tartalmazza azokat az információhordozókat, információkat, amelyeket az iskola oktató-nevelő tevékenysége hasznosít, befogadva és felhasználva a különböző rögzítési, tárolási és kereső technikákat. Szakszerűen elhelyezett és feltárt gyűjteményére és a könyvtári hálózaton elérhető forrásokra épülő szolgáltatásaival az iskola tevékenységét átfogó forrásközpontként működik. Az önálló ismeretszerzés elsajátítása érdekében tantervi program szerint szervezi és a nevelőtestülettel együttműködve valósítja meg a

tanulók könyvtárhasználati felkészítését. Egyúttal széleskörű lehetőséget kínál az olvasásfejlesztésre, a csoportos és egyéni tanulás technikáinak, módszereinek elsajátítására” (Dán 1998: 36).

A 20/2012. (VIII. 31.) EMMI-rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról már kitér a könyvtárhasználati ismeretek oktatásának szükségességére, valamint a könyvtár-pedagógiai program kívánalmaira és a kollégiumi könyvtárak azonos feladataira, valamint a könyvtárostánár szerepére is.

„163. § (1) Az iskolai, kollégiumi könyvtár az iskola, kollégium működéséhez, pedagógiai programjának megvalósításához, a neveléshez, tanításhoz, tanuláshoz szükséges dokumentumok rendszeres gyűjtését, feltárását, megőrzését, a könyvtári rendszer szolgáltatásainak elérését és mindezek használatát, továbbá a könyvtárhasználati ismeretek oktatását biztosító, az intézmény könyvtár-pedagógiai tevékenységét koordináló szervezeti egység. [...]

164. § (2) A nyilvános könyvtár iskolai, kollégiumi könyvtár feladatait is elláthatja, ha e tevékenységre az alapító okirata feljogosítja, továbbá iskolai, kollégiumi könyvtárostánárt, könyvtárostánitót alkalmaz, és megfelel az e rendeletben meghatározott követelményeknek.

165. § (1) Az iskolai, kollégiumi könyvtár felszerelésének alapkövetelménye

- a) legalább egy olyan, a használók által könnyen megközelíthető helyiség, amely alkalmas az állomány (állományrész) szabadpolcos elhelyezésére és legalább egy iskolai osztály egyidejű foglalkoztatására,
- b) legalább háromezer könyvtári dokumentum megléte,
- c) tanítási napokon a tanulók, pedagógusok részére megfelelő időpontban a nyitva tartás biztosítása.

(2) Az iskolai, kollégiumi könyvtárnak rendelkeznie kell a különböző információhordozók használatához, az újabb dokumentumok előállításához, a könyvtár működtetéséhez szükséges nyilvántartások vezetéséhez, katalógus építéséhez szükséges eszközökkel.

(3) Az iskolai, kollégiumi könyvtár kapcsolatot tart a többi iskolai, kollégiumi könyvtárral, a pedagógiai-szakmai szolgáltatásokat ellátó intézmények könyvtárait, a nyilvános könyvtárakkal, és együttműködik az iskola székhelyén működő közkönyvtárral.

(4) A könyvtárostánár a nevelő-oktató tevékenységét könyvtár-pedagógiai program alapján végzi.

166. § (1) Az iskolai könyvtár alapfeladata

- a) gyűjteményének folyamatos fejlesztése, feltárása, őrzése, gondozása és rendelkezésre bocsátása,
 - b) tájékoztatás nyújtása a dokumentumokról és szolgáltatásokról,
 - c) az intézmény helyi pedagógiai programja és könyvtár-pedagógiai programja szerinti tanórai foglalkozások tartása,
 - d) könyvtári dokumentumok egyéni és csoportos helyben használatának biztosítása,
 - e) könyvtári dokumentumok kölcsönzése, beleértve a tartós tankönyvek, segédkönyvek kölcsönzését.
- (2) Az iskolai, kollégiumi könyvtár kiegészítő feladata
- a) az Nkt. 4. § 5. pontja szerinti egyéb foglalkozások tartása,
 - b) a nevelő-oktató munkához szükséges dokumentumok többszörözése,
 - c) számítógépes informatikai szolgáltatások biztosítása,
 - d) tájékoztatás nyújtása az iskolai, kollégiumi könyvtárak, a pedagógiai-szakmai szolgáltatásokat ellátó intézményekben működő könyvtárak, a nyilvános könyvtárak dokumentumairól, szolgáltatásairól,
 - e) más könyvtárak által nyújtott szolgáltatások elérésének biztosítása,
 - f) részvétel a könyvtárak közötti dokumentum- és információcserében,
 - g) muzeális értékű könyvtári gyűjtemény gondozása.

(3) Az iskolai könyvtár a (2) bekezdésben meghatározottakon kívül közreműködik az iskolai tankönyvellátás megszervezésében, lebonyolításában.

167. § (1) Az iskolai, kollégiumi könyvtár gyűjteményét a helyi pedagógiai programnak megfelelően, a tanulók és a pedagógusok igényeinek figyelembevételével kell fejleszteni” (20/2012. EMMI).

A Kollégiumi nevelés országos alapprogramjának kiadásáról szóló 59/2013. (VIII. 9.) EMMI-rendelet a közoktatási rendszerünk speciális területére a középiskolai szakkollégium keretében működő könyvtárakkal szemben támasztott elvárásokat határozza meg.

„4. A középiskolai szakkollégiumokra, a középiskolai szakkollégiumi foglalkozásokra vonatkozó külön szabályok

5. § (2) A középiskolai szakkollégium célja, hogy saját pedagógiai program kidolgozásával olyan többletkínálatot nyújtson, amely

- f) a könyvtárának keretei között a korszerű információkeresési ismeretek elsajátítását és alkalmazását, [...]

2.2. A kollégiumi nevelés feladatai

A tanulás tanítása

A kollégiumi nevelés feladata a diákok egyéni fejlődésének elősegítése, a hátránnyal küzdők felzárkóztatása, a gyermekek tehetségének kibontakoztatása. Ennek érdekében a kollégium lehetőséget biztosít az ismeretszerzés, a megismerési és gondolkodási képességek fejlesztésére, valamint arra, hogy a tanulók megismerjék és elsajátítsák a helyes tanulási módszereket. Ezzel fejleszti a kreativitást, erősíti a tanulási motívumokat, az érdeklődés, a megismerés és a felfedezés vágyát. Fontos, hogy a tanulók elsajátítsák az információkeresés különböző formáit a kollégiumi könyvtárban az egyéni fejlesztés elmélyítése érdekében, az információk megtalálásának célravezető útjain keresztül” (59/2013. EMMI).

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény a könyvtárostánár szerepén keresztül mutatja be az iskolai könyvtárban végzett munka előírásait, elemeit.

„35. A pedagógus kötelességei és jogai

62. § (12) Az iskolai, kollégiumi könyvtárostánár, könyvtárostánító a neveléssel-oktatással lekötött munkaidő keretében biztosítja a könyvtár nyitva tartását, a könyvtári órákat. Munkaköri feladatként a kötött munkaidő többi része hetven százaléka – a könyvtár zárva tartása mellett – a munkahelyen végzett könyvtári munkára (az állomány gyarapítása, gondozása, könyvtári kutatómunka), iskolai kapcsolattartásra, a további harminc százaléka a munkahelyen kívül végzett felkészülésre, könyvtári kapcsolatépítésre, állománygyarapításra, továbbá a pedagógus-munkakörrel összefüggő más tevékenység ellátására szolgál” (2011. évi CXC. törvény).

Feladatok

1. Gyűjtsön további öt meghatározást az iskolai könyvtár fogalmával kapcsolatosan és elemezze ezeket a fő feladatok, a megnevezett szolgáltatások, a használók szerepe és a pedagógiai funkciók alapján!
2. Tegye időrendbe megjelenésük alapján a fenti definíciókat és mutasson rá az iskolai könyvtár fogalmának változásaira!
3. Hasonlítsa össze a hazai és a nemzetközi elvárásokat és mutatókat!

Kérdések

1. Milyen kérdésekre kell kitérnie az iskolai könyvtár SZMSZ-ének A nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI-rendelet alapján?

Szakirodalom

2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum. http://www.opkm.hu/?lap=dok/dok&dok_id=28 (2015. 04. 28.)
- 20/2012. (VIII. 31.) EMMI-rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum. http://www.opkm.hu/?lap=dok/dok&dok_id=28 (2015. 04. 28.)
- 59/2013. (VIII. 9.) EMMI-rendelet a Kollégiumi nevelés országos alapprogramjának kiadásáról. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum. http://www.opkm.hu/?lap=dok/dok&dok_id=28 (2015. 04. 28.)
- Dán Krisztina (1998): Az iskolai könyvtár modellje. Konceptcionális alapelvek. In: Celler Zsuzsanna szerk.: Az iskolai könyvtár. Könyvtárostánárok kézikönyve. 3. jav. kiad. Budapest: OPKM. 27–55.
- IFLA (2000): Az IFLA és az UNESCO közös iskolai könyvtári nyilatkozata. The International Federation of Library Associations and Institutions. <http://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/school-library-guidelines/hungarian.pdf> (2015. 04. 28.)
- Végrehajtási elvek (2002): Végrehajtási elvek az IFLA és az UNESCO közös iskolai könyvtári nyilatkozatához. The International Federation of Library Associations and Institutions. <http://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/school-library-guidelines/hungarian.pdf> (2015. 04. 28.)

Ajánlott irodalom

- Cs. Bogyó Katalin (2011): Modern iskolakép modern könyvtár-pedagógiai módszerekkel. Könyvtárostánárok XIII. Nyári Akadémiája. Könyvtári levelező/lap 23/8. 29–31. Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis. http://epa.oszk.hu/00300/00365/00117/pdf/kl11108_29-31.pdf (2015. 04. 28.)
- Celler Zsuzsanna szerk. (1998): Az iskolai könyvtár. Könyvtárostánárok kézikönyve. 3. jav. kiad. Budapest: OPKM. 253 p.
- Dán Krisztina (2002): Iskolai könyvtári ismeretek. Budapest: Könyvtári Intézet. 87 p.

1.2. Az iskolai könyvtárak kialakulásának története Magyarországon

Első hazai iskolánkról, a pannonhalmi kolostorról és annak könyvleltáráról (1086) a 10. század végéről maradtak fent emlékeink. A könyvleltár 80 kötetet ír le, amely körülbelül 250 műnek felelt meg a kor gyakorlatának megfelelően: pl. biblia, biblia-magyarzatok, Szent Imre-legenda, Szent Gellért-legenda, szentek élete, klasszikus ókori szerzők. Érdekessége a gyűjteménynek, hogy mind az egyéni, mind a csoportos használatnak, olvasásnak voltak bizonyítékai. Pécsváradon és Bakonybélben ha-

sonló bencés kolostorokban folyt a munka. Az ezt követő évszázadok egyházi iskoláiból (pl. Csanád, Esztergom, Pásztó, Veszprém) fennmaradt könyvjegyzékek arra utalnak, hogy a cél továbbra is a hitélet, a művelődés, valamint a jellemformálás volt. A reneszánsz humanista iskolák falai között hasonló törekvések fogalmazódtak meg, amelyek azonban kiegészültek a személyiségfejlesztés, ismeretszerzés funkcióival. A kor műveltségisményével összhangban az iskolai könyvtári állományokban, de az elsajátítandó tananyagban is megnőtt a klasszikus görög és latin szerzők műveinek aránya.

A nyomtatott könyv 15. századi megjelenése rövidesen átalakította az iskolai könyvtárak állományát és működését. A reformáció törekvéseinek megfelelően hangsúlyosabbá vált az iskoláztatás, a könyv és az olvasás, sőt a vallás elterjesztésének fontos közvetítői is lettek ezek az intézmények és könyvtáraik. A nyomtatott könyvek hozzáférhetőbbé válásával nagy és tartalmilag is széles spektrumot átölelő állományok jöttek létre. Kialakultak a híres református kollégiumok (Debrecen, Sárospatak, Nagyenyed, Marosvásárhely, Kolozsvár), ahol a könyvtárakra épülő műhelymunka, a könyvtárhasználat adta az alapját az oktatásnak és az innen kiinduló tudományos életnek. Később az ellenreformáció is kialakította saját intézményeit, és egyházi iskoláiban szintén jelentős szerepet szántak a könyvtáraknak, amelyet elsősorban a tanárok szolgálatára fejlesztettek és az oktatást helyezték előtérbe.

Az I. Ferenchez köthető második Ratio Educationist (*Ratio publicae totiusque rei literariae per Regnum Hungariae et provincias eidam adnexas. Budae. Typis et sumptibus regiae Universitatis Hungaricae – 1806*) általában negatívan ítéli meg az utókor. Az iskolai könyvtárak fejlődése szempontjából azonban jelentősnek tekinthetjük, hiszen kimondta, hogy a középfokú iskoláknak saját, önálló könyvtárral kell rendelkezniük, és a gimnáziumi igazgatók kötelességévé tette az iskolai könyvtárakról való gondoskodást, valamint elvárta a heti kétszeri újságolvasást is. A reformkor hatalmas, az egész társadalmat átformáló mozgalmi idején a könyvtárhasználat tanítást segítő szerepe különösen fontos lett. Edvi Illés Pál öntanulás programja (1843) kifejezetten újszerű szemlélettel beszélt a könyvtár oktatást segítő funkciójáról és az ismereteket elmélyítő módszerekről. Megjelent a kézikönyvhasználat, a célszerű jegyzetelési technika, az elemző és értelmező tanulás módszere.

Egy bécsi minisztériumi rendelkezés (1850) előírta a gimnáziumok és a reáliskolák számára az elkülönített tanári és ifjúsági könyvtár kialakítását és fenntartását.

Magyarországon az Eötvös-féle népoktatási törvényben (1868. évi XXXVIII. tc.) jelenik meg először az iskolai könyvtárak fogalma. A jogszabály 30. §-a a „szükséges taneszköz” fogalmába beleértendőnek tekintette az iskolai munkát segítő könyvtárat is. A tanítóképzőket érintő fejezetben világosan beszélt a könyvtárról, amely az intézet tulajdonában működve a leendő tanítók szakmai képzettségét emelheti magasabb szintre: „96. § Minden képezde egy lehetőleg szakmunkákból álló s a tanuló által is szabadon használható könyvtárral látandó el. A könyvtár gyarapítására

évenként bizonyos összeg fordítottatik” (Kelemen 2001). A törvény végrehajtási utasítása így fogalmaz az iskolaszékekkel kapcsolatban: „...odahassanak és elkövesse- nek mindent, hogy az iskolában iskolai könyvtár állítassék” (Dán 2002: 11).

1875-ben Dolinay Gyula kísérletet tett az iskolai könyvtár fogalmának és feladatainak pontos megfogalmazására: „Iskolai és népkönyvtáron a népiskolák mellett felállított oly könyvgyűjtemény értendő, mely úgy a kisebb, mint a serdültebb gyermekeknek és a népnek alkalmas olvasnivalókat foglaljon magában” (Kelemen 2001). A meghatározásban tetten érhető a bevezetőben kiemelt hasonlatosság, illetve a különböző könyvtártípusok fogalmának tisztázatlansága és a jellemző funkciók keveredése, még akkor is, ha pont ebben az időszakban kezd elkülönülni egymástól a fenti két típus. Ugyancsak Dolinay az, aki egy 1879-es kiáltványban arra szólít fel, hogy legyen kötelező minden népiskola mellett iskolai és népkönyvtár létrehozása. A megközelítés messze meghaladta kora lehetőségeit, de szemléletét is azzal, hogy az alsó fokú közoktatási intézményben is általánossá kívánta tenni a könyvtár kialakítását és működtetését. A középiskolai könyvtárak rendtartása már ekkor is előírta az ifjúsági könyvtár létrehozását. Dolinay kezdeményezése végül Wlasics Gyula vallás- és közoktatási miniszter 1902-es rendeletében valósult meg. Az 1158/1902. számú VKM rendelet kimondta a Népiskolai Ifjúsági Könyvtárakat Intéző Bizottság (NIKIB) megalakítását, elrendelte az eddig csupán tanítói könyvtárakként működő népiskolai könyvtárak mellé az ifjúsági népiskolai könyvtárak megszervezését. Így vált kötelezővé minden iskolatípusban a könyvtár létrehozása. Az iskolai könyvtárak gyűjteményének fejlesztésére, ellenőrzésére és a tanácsadás érdekében számos könyvjegyzéket adtak ki 1946-ig. Azonban ezek a jegyzékek sem érhették el, hogy az iskolai könyvtár szerves részévé és aktív segítőjévé váljon az oktatás-tanulás folyamatának. Ahogy arra Dán Krisztina rámutat: „... a pedagógiai gondolkodás egy bizonyos határon túl nem tudta az iskolai könyvtár szerepét kiteljesíteni. Az olvasmányokat nem tudták például az iskolai tananyaggal vonatkozásba hozni. [...] Az új, korszerű ismereteket a nevelők közvetítésével szerezték meg. Így elsősorban az volt a fontos, hogy a tanító, tanár jusson a tanári könyvtárban megfelelő olvasmányokhoz. A tanulók esetében a személyiség differenciált fejlesztése, az erkölcsi felfogás alakítása, az olvasásra nevelés volt a könyvtár legfőbb célja. A könyvtár a tanításban többnyire csak a tananyag szemléltetéséhez járult hozzá, de a tanulók ismeretszerző tevékenységében nem vált munkaeszközzé” (Dán 2002: 13–14). Az önálló ismeretszerzésre építő reformpedagógiai nézetek csak az 1980-as évek táján kezdtek újra megjelenni a magyar iskolai könyvtárügyben, és ez a hosszú szünet erősen érezteti hatását a mai könyvtár-pedagógiai módszertani eszközök kimunkáltsága tekintetében.

Az 1960-ban elinduló kedvező folyamatok döntően az Országos Pedagógiai Könyvtár tevékenységével összefüggésben jelentkeztek, amikor az alapjegyzék kiadása mellett megindult a megyei szakfelügyelet, valamint a szakmai munkaközösségek szervezése. Az iskolai könyvtárügy tekintetében fontos állomás a III. Országos Könyvtárügyi Konferencia, valamint az V. Nevelésügyi Konferencia, ahol az önálló

ismeretszerzés, problémamegoldás, önművelés fogalma, valamint az egész életen át tartó tanulás szükségessége kapcsolódik az eddigi könyvtári célokhoz. A rendezvényeket követően megjelenik az első magyar iskolai könyvtári normatíva, Irányelvek a 18 éven aluli ifjúság könyvtári ellátásának javítására címmel 1971-ben. Először különült el világosan egymástól az iskolai és közművelődési szerep, ugyanakkor az összehangolt fejlesztés és egymásra épülés igénye is kirajzolódott. Az irányelvek által újraértelmezett iskolai könyvtári funkciók homlokterében a tanulók önálló tanulásra, ismeretszerzésre, tevékenységre való felkészítése állt, amely elvekből következően az eddig megosztott tanulói és tanári könyvtár helyett kialakult az egységes iskolai könyvtár, ahol a tanár és diák immár közös térben összehangoltan, de gyakran önállóan szerzi meg az információkat, támaszkodva a könyvtár adta lehetőségekre. Ezzel ismételten felvetődött az a lehetőség, hogy a könyvtárhasználat oktatását bevezessék. A kor legjelesebb szakemberei komoly esélyt láttak az iskolai könyvtár funkcióinak ilyen irányú megváltoztatására, és elkezdtek kidolgozni azokat a dokumentumokat, segédeszközöket, programokat, amelyek segítségével az iskolai könyvtár az új szellemű pedagógiai megközelítés egyik alapintézményévé válhatott. Törekedtek arra, hogy eszközeit, módszereit, lehetőségeit a tanítási folyamatba integrálják. Sorra jelentek meg Katsányi Sándor, Könyves-Tóth Lilla, Nagy Attila, Vargha Balázs és Zsolnai József írásai, indultak el programjaik, szerveződtek foglalkozásaik. Az 1978-ban napvilágot látott nagy jelentőségű könyvtár-pedagógiai program közvetlenül az ő munkásságukra épült. Először határoztak meg könyvtárismereti tematikákat, körvonalzták a könyvtárhasználati ismeretek körét, amelyek a tantervekben a magyar nyelv és irodalom tantárgy anyagába épültek be. A terv megvalósítása döntően horizontális volt és legsikeresebben az alsó tagozatban terjedt el, míg sajnos sem a középiskolákban, sem a felsőoktatásban nem vált általánossá. Természetesen mindig akadtak kivételek, mint például Marx György, aki fontosnak tartotta a könyvtárhasználati ismeretek elsajátítását, a források megismerését az Eötvös Loránd Tudományegyetemen folyó fizikusképzés hallgatói számára. Kétségtelen azonban, hogy az 1978-ban meginduló folyamatok a későbbi évek során lelassultak, a könyvtárhasználati tervek fejlesztése sok helyen elhalt.

Fordulópontot jelentett az 1985-ös közoktatási törvény megjelenése, amely lehetőséget adott az iskolák pedagógiai és módszertani útkereséseire, szabadságára, és ezzel felerősödött a pedagógiai kísérletező kedv. Az 1993. évi LXXIX. a közoktatásról szóló törvény első ízben szabályozza elfogadható és korrekt módon a könyvtárhasználati órák helyét, a kötelező mindennapos nyitva tartást, az iskolai könyvtárak humanerőforrás szükségleteit, valamint a könyvtárostánár iránt támasztott képesítési követelményeket. Ez utóbbi elvárás szinte minden azóta megjelenő jogszabályban más és más, remélhetően azonban a pedagógus életpályamodell és majdan egy kulturális életpályamodell végre egyértelműen és kedvezően rendezi ezt a helyzetet.

Az első hivatalosan elfogadott Nemzeti alaptanterv (továbbiakban NAT) 1995-ben jelent meg, amely az iskolai nevelés-oktatás első 10 évfolyamára vonatkozóan központilag jelölte ki az elérendő tartalmakat. Bevezetése szakaszosan, 1998. szeptember 1-jén kezdődött el az első és a hetedik osztályokban. Az 1995-ös NAT óriási előrelépést jelentett a könyvtárhasználat szerepének megítélésében és a nevelési folyamatba történő integrációjában. A könyvtári informatikát itt fogalmazták meg először önálló ismeretkörként, és tantárgyközi feladatként itt épült be először az egyes műveltségi területekbe.

A legújabb NAT (2012) és a kerettantervek részletes bemutatása következő fejezetekben történik majd meg. Ezeknek a jogszabályoknak a nyomán lettek kidolgozva a könyvtárhasználati tervek, készültek el az iskolai könyvtárak pedagógiai programjai.

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény a könyvtárostánár szerepén keresztül mutatja be az iskolai könyvtárban végzett munka előírásait, elemeit.

Feladatok

1. Keresse meg a megadott forrásokban, hogy milyen helyei és formái voltak az egyéni és csoportos könyvtárhasználatnak a 10. századi Pannonhalmán!
2. Tanulmányozza a 16. századi protestáns kollégiumok gyűjteményeit! Állítsa sorrendbe a könyvtárakat az ott található gyűjtemények nagysága alapján! Elemezze az állományokat tartalmi megoszlásuk alapján!
3. Soroljon fel minden jelentős protestáns kollégiumhoz minimum 3 ismert, ott végzett tanítványt!
4. Tegyen kísérletet arra, hogy összehasonlítsa a 19–20. századi iskolai könyvtárak számára összeállított könyvjegyzékeket, listákat! Kezdje Lechner László írásától!
5. Hasonlítsa össze a ma aktuális iskolai könyvtárakra vonatkozó jogszabályokat! Támazkodjon a Pedagógiai Könyvtár és Múzeum honlapjára!

Kérdések

1. Milyen szabályok voltak jellemzőek a 16. századi protestáns kollégiumok könyvtárainak használatára? Melyek voltak a könyvtáros feladatai?

Szakirodalom

1985. évi I. törvény az oktatásról. 1000 év törvényei.

<http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8548> (2015. 04. 28.)

1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról. Jogtár. Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye.

http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99300079.TV (2015. 04. 28.)

- 130/1995. (X. 26.) Kormányrendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról. Jogtár. Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye.
<http://net.jogtar.hu/jr/gen/getdoc.cgi?docid=99500130.kor> (2015. 04. 28.)
- Bényei Miklós (2008): „Minden képezde...könyvtárral látandó el”. Emlékezés az első népiskolai törvényre. In: Bényei Miklós: Legyen minden helyiségben olvasóintézet. Könyv- és könyvtártörténeti tanulmányok, cikkek. Budapest: Könyvtári Intézet. 87–88.
- Dán Krisztina (2002): Iskolai könyvtári ismeretek. Budapest: Könyvtári Intézet. 87 p.
- Irányelvek a 18 éven aluli ifjúság könyvtári ellátásának javítására. (1971) Művelődési Közlöny 24. 392–395.
- Kelemen Elemér (2001): A Magyarországi népoktatás a dualizmus korában. In: Donáth Péter – Farkas Mária szerk.: Filozófia–Művelődés–Történet. (Az ELTE Tanító- és Óvóképző Főiskolai Kara Tud. Közleményei; XIX. k.) Budapest: Trezor Kiadó. 57–73. Magyar Elektronikus Könyvtár.
<http://mek.oszk.hu/08800/08899/08899.pdf> (2015. 04. 28.)

Ajánlott irodalom

- 20/2012. (VIII. 31.) EMMI-rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum.
http://www.opkm.hu/?lap=dok/dok&dok_id=28 (2015. 04. 28.)
- 51/2012. (XII. 21.) számú EMMI-rendelet – a kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet.
<http://kerettanterv.ofi.hu/> (2015. 04. 28.)

Kiegészítések és korrekciók

2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről. Jogtár. Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye.
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100190.TV (2015. 04. 28.)
- 110/2012. (VI. 4.) Kormányrendelet A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. Magyar Közlöny 66. 10635–10848. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet.
http://www.ofi.hu/sites/default/files/attachments/mk_nat_20121.pdf (2015. 04. 28.)
- 4/2013. (I. 11.) számú EMMI-rendelet – a két tanítási nyelvű iskolai oktatás irányelveinek kiadásáról. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet.
<http://kerettanterv.ofi.hu/> (2015. 04. 28.)

- 23/2013. (III. 29.) számú EMMI-rendelet – a kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről szóló 51/2012. (XII. 21.) EMMI-rendelet módosításáról. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet. <http://kerettanterv.ofi.hu/> (2015. 04. 28.)
- 59/2013. (VIII. 9.) EMMI-rendelet a Kollégiumi nevelés országos alapprogramjának kiadásáról. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum. http://www.opkm.hu/?lap=dok/dok&dok_id=28 (2015. 04. 28.)
- 326/2013. (VIII.30.) Kormányrendelet a pedagógusok előmeneteli rendszeréről és a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény köznevelési intézményekben történő végrehajtásáról. Jogtár. Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1300326.KOR (2015. 04. 28.)
- 6/2014. (I. 29.) számú EMMI-rendelet – az egyes köznevelési tárgyú miniszteri rendeletek módosításáról. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet. <http://kerettanterv.ofi.hu/> (2015. 04. 28.)
- 34/2014. (IV. 29.) EMMI-rendelet – a köznevelés szabályozására vonatkozó egyes miniszteri rendeletek módosításáról. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet. <http://kerettanterv.ofi.hu/> (2015. 04. 28.)
- Celler Zsuzsanna szerk. (1998): Az iskolai könyvtár. Könyvtárostánárok kézikönyve. 3. jav. kiad. Budapest: OPKM. 253 p.
- Dán Krisztina (2002): Iskolai könyvtári ismeretek. Budapest: Könyvtári Intézet. 87 p.
- Dán Krisztina – Tóth Gyula szerk. (1995): Könyvtár az iskolában. Hazai és nemzetközi áttekintés. Budapest: Fővárosi Pedagógiai Intézet. 255 p.
- IFLA (2005): A közkönyvtári szolgálat – Az IFLA és az UNESCO fejlesztési irányelvei. The International Federation of Library Associations and Institutions. <http://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/archive/the-public-library-service/pg01-hu.pdf> (2015. 04. 28.)
- Katsányi Sándor – Könyves Tóth Lilla (1973): Fölfedezem a könyvtárat. Irodalomhasználati kézikönyv középiskolások számára. Budapest: Népművelési Propaganda Iroda. 128 p.
- Kovács Máté–Rác Aranka szerk. (1971): A III. Országos Könyvtárügyi Konferencia teljes dokumentumanyaga. Budapest: NPI. 508 p.
- Mészáros István (1994): Iskolai könyvtárak a magyar neveléstörténetben. Könyvtárhasználat. 1–2. 5–15.
- Nagy Attila (1978): A több könyvű olvasás hatása. Budapest: Akadémiai Kiadó. 146 p.
- Szerafinné Szabolcsi Ágnes (2005): Ifjúsági könyvtárak és olvasmányok 1920–1940 között. Elektronikus Könyv és Nevelés 7/1. Elektronikus Könyv és Nevelés. http://www.tanszertar.hu/eken/2005_01/szerafinne.htm (2015. 04. 28.)
- Tóth Gyula (1996): Ezeréves a magyar iskolai könyvtár. Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 5/8. 40–56.

2. A könyvtárhasználati ismeretek

„Valamint a házat is alulról kezdik építeni, azonképpen a magyar irodalom olvasóközönségének nevelését is alul, a gyermeknél kell elkezdni.”

Benedek Elek

A 21. század könyvtárában számos változással találja magát szembe az olvasó vagy talán még inkább a felhasználó, hiszen ma már nem kizárólag az olvasás, művelődés, szabadidő-eltöltés céljából keresik fel ezeket az intézményeket, mert a könyvtárak információs források, tanulási központok, tehetségpontok, az élethosszig tartó tanulás alapintézményei is. Gyűjteményeiben a könyvek és folyóiratok mellett ott találhatók az elektronikus dokumentumok, adatbázisok, termináljain elérhető a világ minden gyűjteménye, a hatalmas tartalomszolgáltatók anyagai. A klasszikus könyvtár mellett létrejöttek az elektronikus és virtuális könyvtárak, repozitóriumok.

Az információtechnológia fejlődése, az új információhordozók megjelenése, illetve az információkeresés eszközei és módszerei mind-mind átalakították a könyvtárak használatát, funkcióit és szolgáltatásait. Megváltoztak a felhasználók igényei, az olvasási szokások, az információfogyasztás attitűdjei. A személyes és közvetlen használat egy részét felváltotta a távhasználat. A könyvtáraknak, de a felhasználóknak is alkalmazkodnia kell ezekhez a megváltozott információs igényekhez. Így egyre nagyobb hangsúlyt kap a könyvtárak tevékenységében a használóképzés, amely biztosítja az információhoz való hozzáférés egyenlő esélyeit és hatékony felhasználását. Egyesek könnyen alkalmazkodnak a kihívásokhoz, mások nehezebben tudnak élni az új lehetőségekkel. Számukra teszi könnyebbé és sikeresebbé az információ elérését, értékelését és felhasználását a használóképzés.

A közkönyvtárak tanfolyamai az információs kompetencia kialakítását, fejlesztését tűzik ki elsőrendű feladatnak, amely segítségével a használók egyenlő eséllyel vehetnek részt az info-kommunikációs folyamatokban:

- információforrások elérése, kiválasztása, elemzése,
- információk értékelése, feldolgozása, felhasználása,
- az információkezelés etikai és jogi szabályai.

„Az információs kompetencia képzési szakterülete a használóképzés: az az oktatási folyamat, amelynek során az információ későbbi használója elsajátítja azokat az ismereteket, és megszerzi azokat a készségeket, amelyek segítségével hozzájut az őt érdeklő információhoz. Egymásra épülő fokozatai az alábbiakban foglalhatók össze:

1. Általános bevezetés, amely rövid előadást és könyvtárlátogatást foglal magában.

2. Egyéni oktatás, amely az önállóságra épít. Ennek során a bizonytalan tanulók önállóan végzik feladataikat, és személyre szabott konzultációra tarthatnak igényt.
3. Nyomatott, elemi ismereteket tartalmazó önképzési anyagok készítése és terjesztése.
4. Foglalkozássorozatok tervezése és végrehajtása egymás utáni időszakokban, egymásra épülő tematikákkal.
5. Önálló tanulást segítő anyagok (guide-ok, útmutatók) készítése.
6. Az információszerzéssel kapcsolatos ismeretek és készségszerzés beépítése különböző tantárgyakba „Bevezetés a ...-ba” címen.

Ez utóbbi főleg a felsőoktatási intézmények, illetve könyvtáraik módszereihez tartozik” (Frank 2006).

A használóképzés egyik nagy kihívása, hogy hogyan lehet összehangolni a felnőttképzés eszközeit, céljait és a kompetenciafejlesztés szükségességét és módszereit. Ugyanakkor jó, ha tisztában vagyunk azzal, hogy a digitális és információs írástudás igénye motiválja a felnőttet a felhasználóképzésben való részvételre. A képzés egyik fontos célja az élethosszig tartó tanulás mindennapi igényének kialakítása és esetlegesen a távoktatás fogalmának és fajtáinak megismerése, használatának szorgalmazása.

A felnőttoktatás tipikus módszerei: előadás, résztvevőközponturna módszerek (csoportmunka, projektmódszer, beszélgetés, esettanulmány), tréning.

A közoktatás keretén belül megvalósuló könyvtárhasználati ismeretek oktatása a könyvtári területen ismert használóképzés speciális életkori csoportra alkalmazott és az iskolai pedagógiai követelményeknek megfelelő, sőt gyakran abban úttörő módszereket alkalmazó ága, amely interdiszciplináris jellege miatt számos egyéb sajátossággal rendelkezik. Addig, amíg a közkönyvtárakban (esetleg szakkönyvtárakban vagy más könyvtártípusokban) folyó használóképzés lehetőségei szinte korlátlanok, hiszen figyelembe veheti a célcsoport speciális kompetenciafejlesztési igényeit, a technikai adottságokat és akár könyvtáranként is más-más lehet, addig az iskolai és felsőoktatási körülmények között a tantervek és pedagógiai célok, módszerek egyértelműen meghatározzák a kereteket. Míg az iskolai könyvtárakban gyermek és ifjúsági korosztály a célközönség, addig a további könyvtártípusokban a felnőttoktatás eszközeire és módszerére is érdemes és kell építeni. Különbség mutatkozik a fejlesztendő kompetenciák tekintetében is. Míg a használóképzés elsősorban a digitális írástudás, az IKT-kompetencia fejlesztésére irányul, addig az iskolai könyvtárakban folyó könyvtár-pedagógiai munka a könyvtárhasználat segítségével ennél sokkal összetettebb, komplexebb módon, a tanulók életkori sajátosságainak figyelembe vételével fejleszti kompetenciáik számos elemét, pl. társas kompetencia,

szociális kompetencia, szövegértés, olvasás, anyanyelvi kompetencia, kognitív kompetencia, kritikus gondolkodás, stb.

Balogh Mihály az iskolai használóképzés fontosságának szemléltetéséül hivatkozik a skandináv országok 65–80%-os beiratkozott olvasói arányára, amely a magyarországi 15–17%-os részvétellel összehasonlítva különösen elgondolkodtató. A különbség minden bizonnyal a több évtizedes iskolai könyvtárhasználatra épülő tanítással, tanulással is magyarázható (Balogh 1998).

A könyvtárhasználati ismeretek oktatásának történeti előzményeivel kapcsolatban mindenképpen szólni kell Módis László használóképzéssel kapcsolatos rendkívül korszerű elképzeléseiről. „A tudás ma képesség és tájékozottság [...] A jó iskola ma bevezetés a könyvtárba ...” (Pogány 2000: 363) megállapítása ma is helytálló, akárcsak az 1950-es években leírt elvei, miszerint tervszerűen és intézményesen kell tanítani a könyv- és könyvtárhasználatot, a teljes oktatási ciklusra kifejlesztve az alsósinttől a felsőfokú képzésig. A könyvet a művelődés, a társadalmi nevelés eszközeként tekintette.

„A könyvtár pedig a benne összegyűjtött művelődési és munkaeszközök mérvének megfelelően művelődési forrás és munkaműhely, mely a társadalom különféle élet-szükségleteit és fejlődését szolgálja” – vallja Módis (Pogány 2000: 364). Ebből az alapelvből vezeti le tételét, miszerint a társadalom minden tagját meg kell tanítani arra, hogyan válassza ki a könyvet mint művelődési és munkaeszközt, hogyan találja meg, és azt is, hogy hogyan hasznosítsa az olvasottakat.

Módis László elképzelései saját korában nem kaptak megfelelő figyelmet. Ugyanakkor megállapítható, hogy maga a rendszer, az iskola sem volt alkalmas még ezeknek az elképzeléseknek a megvalósítására. Módis László tervezetének máig ható üzenete a könyvtárhasználati elképzeléseken túl, hogy minden változáshoz az iskolai könyvtárak fejlett rendszerére van szükség.

A könyvtárhasználati ismereteket jellegük szerint két nagy csoportba sorolhatjuk.

Célismeretek

1. A könyvtárra mint információtároló és -szolgáltató intézményre és intézményi hálózatra, rendszerre vonatkozó ismeretek.
2. A dokumentumra, információra mint elérhető forrásokra, azok tartalmáról való tájékozódásra vonatkozó ismeretek.

Eszközhasználat, eszközismeret, szaktárgyi tudás

1. Az információk kezelésével, feldolgozásával összefüggésben lévő tudás.
2. A szellemi munka technikájaként bevezetett ismeretkör a NAT-ban (Ilyés et al. 2008: 15).

Az iskolai könyvtárban folyó oktató-nevelő munkát tantervek szabályozzák, így a könyvtárhasználat oktatását is. A 20/2012. (VIII. 31.) EMMI-rendelet 166. § (1) c) pontja szerint az iskolai könyvtár egyik alapfeladata „az intézmény helyi pedagógiai programja és könyvtár-pedagógiai programja szerinti tanórai foglalkozások tartása.”

„A könyvtárpedagógiai program (továbbiakban KPP) alapjául a Nemzeti alaptanterv, a Kerettanterv, majd az ezek alapján készülő helyi pedagógiai program szolgál. A minden részletre kiterjedő KPP rendkívül fontos a szerteágazó pedagógiai tevékenység tervezéséhez, értékeléséhez. A KPP hasonló felépítésű, mint az intézményi helyi pedagógiai program, azaz két nagy részre bomlik, a nevelési programra és az oktatási részre, azaz könyvtárpedagógiai helyi tantervre.

A könyvtárpedagógiai nevelési programban fogalmazódik meg az olvasóvá nevelés, ezen keresztül a kultúra és értékközvetítés, valamint a könyvtárhasználóvá nevelés, ezen keresztül az egész életen át tartó tanulásra nevelés tevékenységrendszer. A nevelési program adja meg továbbá a szakköri tevékenység, a tehetséggondozás és az önkéntes munka kereteit” (Cs. Bogyó 2013a: 11–12). Legfontosabb nevelési célok a személyiségfejlesztés; az olvasói és könyvtárhasználati szokások formálása; az önművelés, az önálló tanulás és önképzés igényének kialakítása.

„A könyvtárpedagógiai helyi tanterv rögzíti a célokat, eszközöket, a belépő tevékenységformákat, a tanórai oktatási tevékenységet, a befogadó tárgyakat, a szaktárgyakba való beépülést, illetve a tanórán kívüli tevékenységeket” (Cs. Bogyó 2013b: 17). Mindezek alapján nyilvánvaló, hogy a könyvtárpedagógus, könyvtárostanár, könyvtárostanító a saját helyi könyvtár-pedagógiai tanterve alapján készíti el a tanmenetét, a könyvtárhasználati tananyag évfolyamokra (osztályokra) és tanórákra való lebontását.

A könyvtárhasználati ismeretek és órák tantárgyköziségéből következik – más néven keresztntantervi ismeretkör – hogy óraszámát a Nemzeti alaptanterv és a Kerettanterv alapján készített helyi tanterv határozza meg.

A fenti szabályozókban a könyvtárhasználat két szinten jelenik meg. „Egyrészt közvetlenül a „befogadó” műveltségi területekben (NAT), illetve tantárgyakban (Kerettanterv) – magyar nyelv és irodalom, informatika –, másrészt a többi műveltségi területben, illetve tantárgyban egy-egy tananyagrésznél, fejlesztési területnél. A befogadó tárgyakban történik direkt formában a könyvtárhasználati céltudás kialakítása, míg a többi tárgy esetében ez a tudás már eszközként jelenik meg a tárgykörhöz tartozó önálló ismeretszerzés, információkezelés során” (Cs. Bogyó 2013a: 11–12).

Feladatok

1. Vizsgálja meg, hogy a megadott forrásokban milyen kompetenciák fejlesztésére koncentrálnak a felnőttképzésben!
2. Hasonlítsa össze a használóképzés és a könyvtárhasználat jellemzőit!

3. Gyűjtsön meghatározásokat az információs műveltséggel kapcsolatosan és rendezze őket az Ön által meghatározott szempontok alapján!

Kérdések

1. Hogyan tett különbséget Módis Lászlónak a könyvtári szakképzés és a könyvtárosok szakképzése között?

Szakirodalom

- Balogh Mihály (1998): Könyvtárhasználat, könyvtárhasználatás. In: Celler Zsuzsanna szerk.: Iskolai könyvtár. Budapest: OPKM. 57 p.
- Cs. Bogyó Katalin (2013a): Rövid módszertani összefoglaló. In: Barátné Hajdu Ágnes – Cs. Bogyó Katalin – Eigner Judit szerk.: Könyvtárhasználati óravázlatok. Kis KTE Könyvek 7. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete. 11–33.
- Cs. Bogyó Katalin (2013b): A gyakorló iskolai könyvtárak könyvtárpedagógiai lehetőségei. Módszertani közlemények 53/5. 17.
- Frank Róza (2006): Kompetenciafejlesztés az információs társadalomban. Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 53/9. Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=4500&issue_id=475 (2015. 04. 28.)
- Ilyés Renáta – Melykóné – Tözsér Judit (2008): Könyvtárhasználati feladatok. Módszertani segédanyag és óravázlatok hagyományos (nyomtatott) és elektronikus források használatához. Kis KTE könyvek 3. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete. 15–18.
- Pogány György (2000): Módis László tervezete a használóképzésről. Adalékok a kérdés historiográfiájához. Könyvtári Figyelő U. F. 10. sz. (46.)/3. 363–367.

Ajánlott irodalom

- Barátné Hajdu Ágnes – Cs. Bogyó Katalin – Eigner Judit szerk. (2013): Könyvtárhasználati óravázlatok. Kis KTE Könyvek 7. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete. 331 p.
- Frank Róza (2006): Kompetenciafejlesztés az információs társadalomban. Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 53/9. Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=4500&issue_id=475 (2015. 04. 28.)
- Gál Tibor – Kiss Adrien (2011): Szolgáltatás-menedzsment. Eger: Eszterházy Károly Főiskola. Digitális Tankönyvtár. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0005_16_szolgalattas_menedzsment_scorm_11/1138_hasznlkpzs.html (2015. 04. 28.)

- Ilyés Renáta – Melykóné Tózsér Judit (2008): Könyvtárhasználati feladatok. Módszertani segédanyag és óravázlatok hagyományos (nyomtatott) és elektronikus források használatához. Kis KTE könyvek 3. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete. 387 p.
- Kovács Mária (2002): Az iskolai és gyermekkönyvtár szerepe az információszerezésben. In: Csáki Pál szerk.: Negyvenéves a szombathelyi könyvtárosképzés. Szombathely: BDF Könyvtár- és Információtudományi Tanszék. 193–200.
- Südi Ilona (2010): A 2009/2010. tanévi fővárosi 10. évfolyamos kompetenciaalapú könyvtárhasználati ismeretek mérés eredményeinek elemzése. Hock Zsuzsanna elemzésének felhasználásával. Budapest: Mérei Ferenc Fővárosi Pedagógiai és Pályaválasztási Tanácsadó Intézet. 52. Budapesti Fazekas Mihály Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium.
http://www.fazekas.hu/meres-ertekeles/index.xml/elemzes_konyvtar_koveto_20100908.pdf (2015. 04. 28.)
- Südi Ilona – Lövei Mária (2010): A 2009/2010. tanévi fővárosi 9. évfolyamos könyvtárhasználati ismeretek kompetenciaalapú bemeneti mérés eredményeinek elemzése. Hock Zsuzsanna elemzésének felhasználásával. Budapest: Mérei Ferenc Fővárosi Pedagógiai és Pályaválasztási Tanácsadó Intézet. 34. Fővárosi Oktatási Portál.
http://www.budapestedu.hu/data/cms97742/Fov_bemeneti_2009_konyvtar_elemzes_20100420.pdf (2015. 04. 28.)
- Südi Ilona – Török József (2009): A 2008/2009. tanévi fővárosi 9. évfolyamos kompetenciaalapú könyvtárhasználati ismeretek mérés eredményeinek elemzése. Hock Zsuzsanna elemzésének felhasználásával. Budapest: Mérei Ferenc Fővárosi Pedagógiai és Pályaválasztási Tanácsadó Intézet. 28. Mérei Ferenc Fővárosi Pedagógiai Intézet.
www.fppti.hu/data/cms98320/PEK_2010_Fov_meresi_rendszer.pdf (2015. 04. 28.)
- Varga Katalin – Dömsödy Andrea (2009): Vezető szakfelügyelői jelentés az iskolai könyvtárakban végzett 2008-as könyvtári szakfelügyeleti vizsgálatról. Elektronikus Könyv és Nevelés 11/4. 10–25. Elektronikus Könyv és Nevelés.
http://www.tanszertar.hu/eken/2009_04/vk_da_0904.htm (2015. 04. 28.)

2.1. A könyvtárhasználati ismeretek a Nemzeti alaptantervben

1995-ben megjelent a NAT első, 2003-ban a második, 2007-ben a harmadik, majd 2012-ben a legújabb változata. A rendeletekkel egy időben számos értelmezés, könyvtárhasználati alkalmazás, könyvtárostanári összefoglaló és alpmű jelent meg mind az általános, mind a középiskolai iskolai bevezetésre vonatkozóan.

A 110/2012. (VI. 4.) Kormányrendelet A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról általános rendelkezései között az alábbi, a könyvtárhasználati ismeretek oktatásával is kapcsolatos alapvetéseket találjuk:

1. § (3) A NAT a kerettantervek – az iskolák helyi tantervének elkészítéséhez a szakmai tartalom kereteit kijelölve, biztosítva –

a) az iskolai nevelés-oktatás pedagógiai feladatainak elvi, tartalmi és szemléleti alapjait,

b) a közvetítendő műveltség fő területeit és tartalmait,

c) a nevelő-oktató munka nemzeti köznevelésről szóló törvény 5. § (1) bekezdés b)–c) pontjában foglalt szakaszainak, valamint a sajátos nevelési igényű tanulók fejlesztési feladatait határozza meg, megteremtve ezáltal a köznevelés tartalmi egységét.

2. § A NAT-ban megfogalmazott elvek, célok, fejlesztési feladatok és műveltségi tartalmak érvényesülését a tartalmi szabályozás következő szintjét jelentő, a pedagógiai munka szakaszainak sajátosságaihoz igazodóan készült kerettantervek biztosítják.

3. § (1) Az iskolai nevelés-oktatás egységes pedagógiai folyamat, amelyben a NAT műveltségi területenként határozza meg az iskolai nevelés-oktatás pedagógiai tartalmát (Nemzeti alaptanterv 2012: 10635).

A 2012-es kiadás mellékletének elméleti bevezető részében már megemlítsre kerül a könyvtár szerepe a tanulás tanításáról írott részben:

„A tanulás tanítása az iskola alapvető feladata. [...] Meg kell tanítania, hogyan alkalmazható a megfigyelés és a tervezett kísérlet módszere; hogyan használhatók a könyvtári és más információforrások; hogyan mozgósíthatók az előzetes ismeretek és tapasztalatok; melyek az egyénre szabott tanulási módszerek; miként működhetnek együtt a tanulók csoportban; hogyan rögzíthetők és hívhatók elő pontosan, szó szerint például szövegek, meghatározások, képletek. Olyan tudást kell kialakítani, amelyet a tanulók új helyzetekben is képesek alkalmazni, a változatok sokoldalú áttekintésével és értékelésével. A tanulás tanításának elengedhetetlen része a tanulás eredményességének, a tanuló testi és szellemi teljesítményeinek lehetőség szerinti növelése és a tudás minőségének értékelése” (Nemzeti alaptanterv 2012: 10644). Úgy tűnhet, hogy pusztán egy felsorolásról, egyszeri említésről van szó ebben a részben, de valójában mindezek a feladatok a könyvtárhasználat eszközeivel elláthatók, a készségek kialakíthatók, illetve mélyíthetők.

A folyamatosan alakuló, változó gazdasági-társadalmi környezetre reagálva jelentek meg a NAT-ban többek között a tantárgyközi ismeretek, amelyek közé a könyv- és könyvtárhasználati ismeretek elsajátítását is sorolja a rendelet, amely így az egész tantestület közös ügye kell hogy legyen.

Az Európai Parlament és Tanács ajánlása az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákról dokumentumán alapulva a NAT kilenc kulcskompetenciát határozott meg:

- anyanyelvi kommunikáció,
- idegen nyelvi kommunikáció,
- matematikai kompetencia,
- természettudományos és technikai kompetencia,
- **digitális kompetencia,**
- szociális és állampolgári kompetencia,
- kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia,
- esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképeség,
- hatékony, önálló tanulás.

Bár számos kompetencia fejlesztésében szerepet játszhat a könyvtárhasználati ismeretek, mégis az ötödikként felsorolt digitális kulcskompetencia, az információs műveltség egyik meghatározó eleme nem képzelhető el a könyvtárhasználati ismeretek elsajátítása nélkül.

Az alaptanterv a hagyományos tárgyakon alapuló oktatás helyett a műveltségi területeket tekintette az oktatás alapjainak:

- magyar nyelv és irodalom,
- idegen nyelvek,
- matematika,
- ember és társadalom,
- ember és természet,
- földünk – környezetünk,
- művészetek,
- informatika,
- életvitel és gyakorlat,
- testnevelés és sport.

Az alaptantervben a Fejlesztési területek, nevelési célok között a Tanulás tanítása című fejezetben emelik ki elsősorban a könyvtárhasználat fontosságát.

A *Magyar nyelv és irodalomban* a fejlesztési feladatok közül a 4. pont, azaz *a tanulási képességek fejlesztése* határozza meg a könyvtárhasználati tartalmakat elsőtől a tizenkettedik évfolyamig.

1. táblázat

Nemzeti alaptanterv/Magyar nyelv és irodalom műveltségi terület/A tanulási képességek fejlesztése (Nemzeti alaptanterv 2012: 10664–10665)

1–4. évfolyam	5–8. évfolyam		9–12. évfolyam
	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	
Az önálló feladatvégzés egyes lépéseinek megalapozása és gyakorlása (könyvtárlátogatás, könyvkölcsönzés, gyermek-lexikon használata). Gondolkodás a saját gondolkodási feladatokról. A tapasztalatok megosztása.		Az önálló feladatvégzés, információ-gyűjtés és ismeretszerzés módszereinek alkalmazása: segédkönyvek, szótárak, lexikonok használata, ismeretlen kifejezések jelentésének önálló megkeresése egy-nyelvű szótárakban, a tanult anyag bővítése különböző információ-hordozókból. Internetes enciklopédiák és keresőprogramok használata.	Verbális és nem verbális információk célszerű gyűjtésének, szelekciójának, rendszerezésének, kritikájának és felhasználásának gyakorlása. A könyvtári információ-keresés ismereteinek bővítése, múzeumi információk. Az internetes adatgyűjtés technikai, hypertextek, linkek használata.
Feladatvégzés könyvekkel, gyermeklapokkal (válogatás, csoportosítás, tematikus tájékozódás).		Elemi gyakorlottság a források megjelölésében.	Az idézés formai és etikai szabályai. A forráskritika technikáinak ismerete.
Ismerkedés különböző információ-hordozókkal.	Különböző információhordozók pl.: vizuális, audiovizuális, elektronikus: Internet jellemzői, kommunikációs funkciói és kultúrája. Szövegek vizuális környezetének elemzése, ábrák, illusztrációk értelmezése szövegösszefüggésben.		Verbális és nem verbális információk együttes kezelése, megértése (pl.: illusztráció, tipográfia, elrendezés értelmezése szövegösszefüggésben, tartalom-feltöltés, tartalom-megosztás, címkézés).

A műveltségi terület közműveltségi tartalmainál szintén A tanulási képesség fejlesztése szakasznál részletezi a NAT a könyv- és könyvtárhasználati tartalmakat az 1–4., az 5–8. és a 9–12. évfolyamon. A fejlesztési feladatok és közműveltségi tartalmak az egyes nevelési-oktatási szakaszokhoz kapcsolódnak.

1–4. évfolyam

4. A tanulási képesség fejlesztése

4.1. Könyv- és könyvtárhasználat

- tankönyv, egyéb könyvek: enciklopédia, egynyelvű szótár, gyermeklexikon, gyermekújság; elektronikus információhordozó; kölcsönzés.

4.2. Ismeretterjesztő szövegek jellemzői

- tematika, információtartalom, szókincs, felépítés.

4.3. Szövegfeldolgozási és gondolkodási műveletek

- tanulást támogató eljárások: vázlatírás, magyarázó rajz, kulcsszavak, tételmondat, egyszerű adatkeresés;
- a szövegtanulás technikái;
- kérdések és válaszok megfogalmazása és megválaszolása, rendezés, összehasonlítás (Nemzeti alaptanterv 2012: 10670–10671).

5–8. évfolyam

4. A tanulási képesség fejlesztése

4.1. Kulturált könyvtárhasználat, biztonságos internethasználat

4.2. Tanulást támogató eljárások

- jegyzetelés; adatkeresés, anyaggyűjtés nyomtatott és elektronikus források segítségével, egynyelvű szótárak;
- vázlatkészítés különféle eljárásokkal: magyarázó rajz, kulcsszavak, tételmondat;
- jegyzet, vázlat alapján önálló (szóbeli és írásbeli) szövegalkotás;
- ismeretterjesztő szövegek jellemzői és feldolgozásuk: magyarázat, definíció, leírás, adat, információ, gondolatterkép, ábra, ikon, grafikon, táblázat.

4.3. Szövegfeldolgozási és gondolkodási műveletek

- kérdésfeltevés, válaszadás, gondolatmenetek, magyarázatok, következtetések, összefüggések, kreatív eljárások (Nemzeti alaptanterv 2012: 10672–10673).

9–12. évfolyam

4. A tanulási képesség fejlesztése

4.1. Kulturált könyvtárhasználat, tudatos és biztonságos internethasználat

4.2. Tanulást támogató eljárások

- adatkeresés, anyaggyűjtés nyomtatott és elektronikus források segítségével; egynyelvű szótárak, értelmező szótárak; szelekció, értékelés, elrendezés;
- a vázlatkészítés különféle eljárásai;

- az idézés, a forrásjelölés módszerei;
- önálló jegyzetelési technikák;
- jegyzet, vázlat alapján önálló szóbeli és írásbeli szövegalkotás (Nemzeti alaptanterv 2012: 10675).

A másik befogadó műveltségi terület, az Informatika, melynek részét képezi a Könyvtári informatika: „A könyvtárak információforrásaikkal és szolgáltatásaikkal a tanulás, a tanítás meghatározó tanulási forrásközpontjait, nyitott műhelyeit jelentik. Ennek garanciája a tanulók könyvtárhasználati műveltsége, ide értve a könyvtári információkeresés informatikai lehetőségeinket alkalmazását is” (Nemzeti alaptanterv 2012: 10819).

2. táblázat

Nemzeti alaptanterv/Informatika műveltségi terület/Könyvtári informatika (Nemzeti alaptanterv 2012: 10819)

1–4. évfolyam	5–8. évfolyam		9–12. évfolyam
	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	
Eligazodás az iskolai könyvtár tér- és állomány-szerkezetében	Könyvtártípusok megkülönböztetése. Az iskolai könyvtár eszköztárának készsége szintű használata.	A lakóhelyi könyvtár eszköztárának készsége szintű használata.	A különböző információs intézmények, elektronikus könyvtárak, adatbázisok funkcióinak megismerése.
A könyvtárak alap-szolgáltatásainak ismerete, a használat szabályainak betartása.	A hagyományos és új információs eszközökön alakuló könyvtári szolgáltatások megismerése.	Könyvtári szolgáltatások irányított alkalmazása a tanulásban és a tájékozódásban.	A könyvtári információs rendszer szolgáltatásainak aktív felhasználása a tanulásban.
Elterjedt dokumentumtípusok, elektronikus források formai, tartalmi jellemzőinek megismerése, megkülönböztetése, használatuk alapjai.	A korosztálynak készült tájékoztató források biztos használata. A tanulmányi problémának megfelelő források kiválasztása.	Kézikönyvek, ismeretterjesztő források önálló kiválasztása, felhasználása tanulmányi célokhoz.	
A források azonosító adatainak megállapítása.	A forrásmegjelölés alapjainak alkalmazása.	A bibliográfia hivatkozástechnikájának alkalmazása a leggyakrabban használt dokumentumtípusok esetén.	Hivatkozásjegyzék, irodalomjegyzék készítése. A források alkotó felhasználása az etikai normák követésével.

Ennek a műveltségi területnek a közműveltségi tartalmainál is további részletezések olvashatók a NAT-ban a könyvtári informatikai pontokban a már megszokott évfolyamonkénti csoportosításban.

1–4. évfolyam

6. Könyvtári informatika

- Az iskolai könyvtár tér- és állományszerkezete.
- A könyvtárak alapszolgáltatásai, a használat szabályai.
- A dokumentumfajták formai, tartalmi jellemzői, különbségei, azonosító adatai (Nemzeti alaptanterv 2012: 10821).

5–8. évfolyam

6. Könyvtári informatika

- A könyvtártípusok és szolgáltatásaik, szerepük a tanulásban és a közhasznú tájékozódásban.
- A raktári rend.
- Az iskolai könyvtár eszköztára, kézikönyvtára, katalógusa.
- A forrástípusok közlésmódja, információs értéke, használata.
- A forráskiválasztás szempontjai.
- Forrásfeldolgozás, etikai szabályok, hivatkozás (Nemzeti alaptanterv 2012: 10822).

9–12. évfolyam

6. Könyvtári informatika

- Az önművelés, tájékozottság, olvasottság szerepe a mindennapi életben.
- Az információs intézmények funkciói, tájékoztató eszközei (különös tekintettel a települési könyvtárra).
- A könyvtári információs rendszer szolgáltatásai.
- A médiumok, közléstípusok tartalmi megbízhatósága, esztétikai értéke.
- A kritikus forráshasználat követelményei (Nemzeti alaptanterv 2012: 10824).

Ugyanakkor az Informatika terület számos más fejlesztendő eleme is hordoz könyvtári tartalmakat, illetve a könyvtárhasználati ismeretekkel fejleszthető kompetenciákat, mint például az infokommunikáció, az információs társadalom. Ezekben a témákban további együttműködés szükséges a könyvtárostanár és az informatika tárgy oktatója között.

Természetesen a könyvtárhasználati ismeretek tantárgyközisége okán még számos más műveltségi területen tetten érhetőek a könyvtári lehetőségek, pl. az Ének-zene

területén a 9–12. évfolyamon a fejlesztési feladatok között szerepel az „Önálló beszámoló készítése a könyvtár és az internet lehetőségei felhasználásával” kitétel (Nemzeti alaptanterv 2012: 10788).

A könyvtárhasználati ismeretek oktatási-nevelési céljai, az élethosszig tartó tanulás, valamint a művelődés és műveltség iránti igény hagyományosan kapcsolódik osztályfőnöki órák tevékenységéhez. A tantervek az osztályfőnöki órák esetében csak az egészségnevelésre fordítandó idő kereteit határozzák meg, ennek ellenére, vagy még inkább ezért, hangsúlyozni kell, hogy lehetőség szerint minden évfolyamon jelenjenek meg ezek az ismeretek az osztályfőnöki órák programjában, akár csak az elsajátított ismeretek alkalmazásának és gyakorlásának a szintjén is.

A NAT előírásai és a kor kihívásai mindenképpen arra készíteti az iskolákat, hogy az életidegen és az ismereteket, tényeket előtérbe állító oktató-nevelő munka helyett az analízis, szintézis, értékelés, érvelés, cáfolás, döntés, becslés, stb. készségek, a reflektív gondolkodás és a gyakorlatiasabb tudás felé helyezze át a hangsúlyokat. Ehhez mindenekelőtt olyan tanulási-nevelési-művelődési környezetet kell teremteni, amely alkalmas az ismeretek, értelmező keretek, képességek és készségek arányos fejlesztésére.

Feladatok

1. Keresse meg és elemezze a NAT 2012-ben található könyvtári említésekét! Hasonlítsa össze az egyes műveltségi területekben található lehetőségeket!
2. Hasonlítsa össze a NAT 2012-ben található digitális kompetenciához tartozó ismeretek és készségek körét a könyvtárhasználati ismeretekhez tartozó feladatrendszerrel!
3. Válasszon ki egy olyan műveltségi területet, ahol nem kézenfekvő a könyvtárhasználati ismeretek szerepe, és próbáljon példákat gyűjteni az alkalmazásra és lehetőségekre!

Kérdések

1. Egyetért-e azzal a megközelítéssel, hogy a tantárgyköziségből következően nemcsak a magyar nyelv és irodalom, valamint az informatika területén, hanem számos más tantárgy keretein belül is támogató ismereteket, kompetenciafejlesztést és az ismeretek elmélyítését kaphatják a diákok a könyvtárhasználati órákon? Illusztrálja az állításait!

Szakirodalom

- 130/1995. (X. 26.) Kormányrendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról. Jogtár. Hatályos Jogsabályok Gyűjteménye.
<http://net.jogtar.hu/jr/gen/getdoc.cgi?docid=99500130.kor> (2015. 04. 28.)

- Cs. Bogyó Katalin (2013): Rövid módszertani összefoglaló. In: Barátné Hajdu Ágnes – Cs. Bogyó Katalin – Eigner Judit szerk.: Könyvtárhasználati óravázlatok. Kis KTE Könyvek 7. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete. 11–33.
- Nemzeti alaptanterv (2012): 110/2012. (VI. 4.) Kormányrendelet A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. Magyar Közlöny. 66. sz. 10635–10848. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet.
http://www.ofi.hu/sites/default/files/attachments/mk_nat_20121.pdf (2015. 04. 28.)

Ajánlott irodalom

- Barátné Hajdu Ágnes – Cs. Bogyó Katalin – Eigner Judit szerk. (2013): Könyvtárhasználati óravázlatok. Kis KTE Könyvek 7. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete. 331 p.
- Dán Krisztina szerk. (2001): Bevezetés a könyvtárhasználat tanításába. Budapest: Fővárosi Pedagógiai Intézet. 375 p.
- Dán Krisztina (2002): Iskolai könyvtári ismeretek. Budapest: Könyvtári Intézet. 87 p.
- Ilyés Renáta – Melykóné Tózsér Judit (2008): Könyvtárhasználati feladatok. Módszertani segédanyag és óravázlatok hagyományos (nyomtatott) és elektronikus források használatához. Kis KTE könyvek 3. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete. 387 p.

2.2. Könyvtárhasználat a Kerettantervben

A Kerettanterv a NAT-ban foglaltakat részletezi, bontja iskolatípusonként tananyagegységekre, tantárgyakra, és óraszámokat rendel hozzájuk. Ennek megfelelően a könyvtárhasználati tananyagot a Kerettanterv határozza meg konkrétan és részletezi az elérendő eredményeket.

A kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről szóló 51/2012. (XII. 21.) számú EMMI-rendelet mellékletei:

1. melléklet – Kerettanterv az általános iskola 1–4. évfolyamára
Javítva a 34/2014. (IV. 29.) EMMI-rendelet 2. melléklete szerint
2. melléklet – Kerettanterv az általános iskola 5–8. évfolyamára
Javítva a 34/2014. (IV. 29.) EMMI-rendelet 3. melléklete szerint
3. melléklet – Kerettanterv a gimnáziumok 9–12. évfolyama számára
Javítva a 34/2014. (IV. 29.) EMMI-rendelet 4. melléklete szerint
4. melléklet – Kerettanterv a gimnáziumok 7–12. évfolyama számára
Javítva a 34/2014. (IV. 29.) EMMI-rendelet 5. melléklete szerint

5. melléklet – Kerettanterv a gimnáziumok 5–12. évfolyama számára

Javítva a 34/2014. (IV. 29.) EMMI-rendelet 6. melléklete szerint

6. melléklet – Kerettanterv a szakközépiskolák 9–12. évfolyama számára

Javítva a 23/2013. (III. 29.) EMMI-rendelet 7., illetve a 34/2014. (IV. 29.) EMMI-rendelet 7. melléklete szerint

7. melléklet – A miniszter által egyes iskolatípusra, pedagógiai szakaszra, tantárgyra, vagy egyes sajátos köznevelési feladat teljesítéséhez készített kerettantervek

Kiegészítve és módosítva az 23/2013. (III. 29.) EMMI-rendelet 6., 23/2013. (III. 29.) EMMI-rendelet 8., illetve a 34/2014. (IV. 29.) EMMI-rendelet 8. melléklete szerint

8. melléklet – Kerettanterv a szakiskolák számára

Megjelent a 23/2013. (III. 29.) EMMI-rendelet 1. mellékleteként

Javítva a 6/2014. (I. 29.) EMMI-rendelet 1., illetve a 34/2014. (IV. 29.) EMMI-rendelet 9. melléklete szerint

9. melléklet – A Köznevelési Hídprogramok kerettantervei

Megjelent a 23/2013. (III. 29.) EMMI-rendelet 2. mellékleteként

10. melléklet – A nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei

Megjelent a 23/2013. (III. 29.) EMMI-rendelet 3. mellékleteként

11. melléklet – Kerettantervek a sajátos nevelési igényű tanulókat oktató nevelési-oktatási intézmények számára

Megjelent a 23/2013. (III. 29.) EMMI-rendelet 4. mellékleteként

12. melléklet – Kerettantervek a felnőttoktatás számára

Megjelent a 23/2013. (III. 29.) EMMI-rendelet 5. mellékleteként

Javítva a 6/2014. (I. 29.) EMMI-rendelet 3., illetve a 34/2014. (IV. 29.) EMMI-rendelet 10. melléklete szerint

13. melléklet – Kerettanterv a szakiskolát végzettek középiskolája számára

Megjelent a 34/2014. (IV. 29.) EMMI-rendelet 11. mellékleteként

A két tanítási nyelvű iskolai oktatás irányelvének kiadásáról szóló 4/2013. (I. 11.) számú EMMI-rendelet mellékletei:

2. melléklet – Kerettanterv a két tanítási nyelvű általános iskolai célnyelvi oktatáshoz

3. melléklet – Kerettanterv a két tanítási nyelvű középiskolai célnyelvi oktatáshoz

4. melléklet – Kerettanterv a két tanítási nyelvű általános iskolai, középiskolai célnyelvi civilizáció tantárgy oktatásához

A Kerettanterv a könyvtárhasználati tananyagot az Informatika tantárgy Könyvtári informatika fejezetében a következő részterületekre bontja:

- könyvtártípusok, funkcionális terek;
- könyvtári szolgáltatások;
- információkeresés;
- dokumentumtípusok, kézikönyvek;
- forráskiválasztás;
- bibliográfiai hivatkozás, forrásfelhasználás.

Ezen tananyagegységekhez rendelt minimális óraszámok a leggyakoribb iskolatípusokban:

3. táblázat
Könyvtári informatika óraszámai a kerettantervben

Iskola- típus	Általános iskola			Gimnázium 9–10. évf.	Szakközépiskola 9–10. évf.	Szakiskola
	1–4. évf.	5–6. évf.	7–8. évf.			
Óraszám	0	2	6	6	3	0

Az óraszámok növelhetők a szabadon felhasználható órakeretek terhére, vagy Informatikából az emelt óraszámú kerettantervek választásával. Ezeknél az óraszámoknál lényegesen több keret áll a könyvtárhasználati ismeretek oktatására, hiszen pl. az Informatikán belül nemcsak a Könyvtári informatikában nyílik lehetőség a könyvtári tartalmak tanítására, hanem pl. a Médiainformatikában is.

Az alapóraszámok, de még az ily módon megemelt óraszámok sem állnak feltétlen összhangban a NAT-ban, illetve a kerettantervben rögzített tartalmakkal, az ott megadott keretek nem elégségesek az elérni kívánt célok megvalósításához, ezért mindenképpen együtt kell működni a magyar nyelv és irodalom, de valamennyi érintett műveltségi terület szaktanárával az eredményes ismeretátadás érdekében. A KPP, illetve a helyi tanterv rögzíti, hogy mely tantárgyak mely tananyagegységknél milyen óraszámokban tudnak kapcsolódni a könyv- és könyvtárhasználathoz (Cs. Bogyó 2013: 15).

A kerettantervek követelményeit figyelembe véve építhetjük be a könyvtárhasználati ismereteket, a könyvtárhasználatra épülő megoldásokat és módszereket a szaktárgyakba és az osztályfőnöki órákba, akár csak úgy, hogy kialakítjuk és építünk az élethosszig tartó tanulás, az önművelés és kritikus gondolkodás igényére az önálló ismeretszerzés, az információhoz jutás demokratikus fogalmának megértéshez.

Illusztrációként tekintünk át az érintett kerettanterveknek az általános iskola 1–4 osztályára vonatkozó előírásait. Ebben az életszakaszban az Informatika a szabadon választható tantárgyak között szerepel, ezért a 2. számú táblázatban 0 a kötelező óraszám, de mint látjuk, jól körülhatárolt célrendszerrel bír.

Informatika 1–4. évfolyam

„A könyvtári informatika témakörben a könyvekhez és egyéb információforrásokhoz való pozitív attitűd kialakítása meghatározó a tanulásmódszertan és a tanulási motiváció alapozása során. Fontos cél, hogy a tanulók az iskolai könyvtár rendszeres látogatásával tapasztalatokat és élményeket szerezzenek a könyvtárban végezhető szolgáltatásokhoz és tanuláshoz köthető tevékenységekről.

A könyvtárhasználóvá nevelés területén kiemelt jelentőségük van a meséknek, a játékos foglalkozásoknak, az alkotó tevékenységeknek. Ezek elsősorban a nyomtatott forrásokhoz kötődnek, de a széleskörű tapasztalatszerzés és a tanulók iskolán kívüli ismereteinek beépítése érdekében helyet kell kapniuk az elektronikus forrásoknak és más, nem hagyományos dokumentumtípusoknak is.

A gyermekeknek szánt szépirodalmi és ismeretterjesztő művek széles választéka minden tantárgy számára sok lehetőséget nyújt az egyes témák élményszerű, forrásalapú feldolgozására. A játékos foglalkozások során érdemes a könyvtár tereivel, használatának alapjaival, a legelterjedtebb dokumentumtípusokkal, segédkönyvekkel megismertetni a tanulókat” (51/2012. EMMI).

Mint látható, az itt található megközelítés alapvetően a könyvtárhasználati ismeretek klasszikus felfogását tükrözi és elsősorban az olvasóvá nevelés elemeit jeleníti meg. Ugyanakkor ebben a korban elsődleges a pozitív attitűd kialakítása, amelyet kiemelten kezel a kerettanterv is. A 4. számú táblázat nemcsak a Könyvtári informatika tematikai egységeit, hanem a várt eredményeket is feltünteti, ez utóbbinál a infokommunikációs és információs társadalom kérdésköreit is számba veszi.

4. táblázat

A Könyvtári informatika fejlesztési céljai és várt eredményei az általános iskola 1–4. osztályaiban a kerettantervben (51/2012. EMMI)

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	6. Könyvtári informatika	Órakeret 2 óra
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	Eligazodás az iskolai könyvtár tér- és állományszerkezetében. A könyvtárak alapszolgáltatásainak ismerete, a használat szabályainak betartása. Elterjedt dokumentumtípusok, elektronikus források formái, tartalmi jellemzőinek megismerése, megkülönböztetése, használatuk alapjai. A források azonosító adatainak megállapítása.	
Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok	
Eligazodás az iskolai könyvtár tér- és állományszerkezetében Könyvek keresése a szabadpolcon szerző, cím, téma szerint.	Magyar nyelv és irodalom: alapismeretek a könyvtár tereiről és állományrészeiről.	

<p><i>A könyvtárak alapszolgáltatásainak ismerete, a használat szabályainak betartása</i> A könyvtárban elvárt viselkedési szabályok megismerése, betartása. A kölcsönzési folyamat megismerése.</p>	
<p><i>Elterjedt dokumentumtípusok, elektronikus források formái, tartalmi jellemzőinek megismerése, megkülönböztetése, használatuk alapjai</i> Dokumentumtípusok megkülönböztetése. Szépirodalmi és ismeretterjesztő művek felismerése. Információforrások formai és tartalmi jellemzőinek megismerése. Információforrások használata.</p>	<p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> a könyvek tartalmi csoportjai: szépirodalmi művek, ismeretterjesztő irodalom, kézikönyvek, elektronikus információhordozók.</p>
<p><i>A források azonosító adatainak megállapítása.</i> Az egyes információforrások azonosító adatainak megkeresése.</p>	<p><i>Erkölcstan:</i> szellemi termékek az emberiség szolgálatában. A tudás hatalma. A világ megismerése.</p>
<p>Kulcsfogalmak/ fogalmak</p>	<p>Könyvtár, könyvtári szolgáltatás, szépirodalom, ismeretterjesztő mű, szabadpolc, kölcsönzés, dokumentumtípus.</p>

<p>A fejlesztés várt eredményei a két évfolyamos ciklus végén</p>	<p>[...] <i>A tanuló az infokommunikáció témakör végére</i> legyen képes egyszerű helyzetekkel kapcsolatos kérdések megfogalmazására; legyen képes irányított módon információt keresni; ismerje néhány infokommunikációs eszköz lehetőségeit és kockázatait. <i>A tanuló az információs társadalom témakör végére</i> ismerje a személyi információk és a személyes adatok fogalmát; ismerje a netikett alapjait; ismerje a gyerekeknek szóló legelterjedtebb elektronikus szolgáltatásokat. <i>A tanuló a könyvtári informatika témakör végére</i> legyen képes eligazodni az iskolai könyvtár tér- és állományszerkezetében; ismerje a könyvtárak alapszolgáltatásait; ismerje az elterjedt dokumentumtípusokat; legyen képes a források azonosító adatainak megállapítására.</p>
--	--

Feladatok

1. Elemezze a Kerettantervekben szereplő könyvtárhasználatra vonatkozó előírásokat a négy-, a hat- és a nyolcosztályos gimnáziumok tekintetében! Hasonlítsa össze az egyes tantárgyakban található lehetőségeket!
2. Vegye számba, hogy milyen speciális tantárgyi elemek, célok, módszerek jellemzik a felnőttoktatásra vonatkozó kerettantervet a könyvtárhasználati ismeretek tekintetében!

Kérdések

1. A NAT-tal kapcsolatos 3 feladathoz kapcsolódóan a kiválasztott műveltségi terület hogyan jelenik meg a kerettantervben?
2. Véleménye szerint a NAT 2012 vagy a Kerettantervekben megadott keretek biztosítanak több lehetőséget a könyvtárhasználati ismeretek oktatásához az egyes iskolatípusokban? Állítását tényekkel igazolja!

Szakirodalom

51/2012. (XII. 21.) számú EMMI-rendelet – a kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről. Oktatásfejlesztő és Kutató Intézet. <http://kerettanterv.ofi.hu/> (2015. 04. 28.)

Kiegészítések és korrekciók

110/2012. (VI. 4.) Kormányrendelet A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. Magyar Közlöny. 66. sz. 10635–10848. Oktatásfejlesztő és Kutató Intézet.

http://www.ofi.hu/sites/default/files/attachments/mk_nat_20121.pdf (2015. 04. 28.)

4/2013. (I. 11.) számú EMMI-rendelet – a két tanítási nyelvű iskolai oktatás irányelvének kiadásáról. Oktatásfejlesztő és Kutató Intézet.

<http://kerettanterv.ofi.hu/> (2015. 04. 28.)

23/2013. (III. 29.) számú EMMI-rendelet – a kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről szóló 51/2012. (XII. 21.) EMMI-rendelet módosításáról. Oktatásfejlesztő és Kutató Intézet. <http://kerettanterv.ofi.hu/> (2015. 04. 28.)

6/2014. (I. 29.) számú EMMI-rendelet – az egyes köznevelési tárgyú miniszteri rendeletek módosításáról. Oktatásfejlesztő és Kutató Intézet.

<http://kerettanterv.ofi.hu/> (2015. 04. 28.)

34/2014. (IV. 29.) EMMI-rendelet – a köznevelés szabályozására vonatkozó egyes miniszteri rendeletek módosításáról. Oktatásfejlesztő és Kutató Intézet.

<http://kerettanterv.ofi.hu/> (2015. 04. 28.)

Cs. Bogyó Katalin (2013): Rövid módszertani összefoglaló. In: Barátné Hajdu Ágnes – Cs. Bogyó Katalin – Eigner Judit szerk.: Könyvtárhasználati óravázlatok. Kis KTE Könyvek 7. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete. 11–33.

Ajánlott irodalom

Barátné Hajdu Ágnes – Cs. Bogyó Katalin – Eigner Judit szerk. (2013): Könyvtárhasználati óravázlatok. Kis KTE Könyvek 7. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete. 331 p.

Dán Krisztina szerk. (2001): Bevezetés a könyvtárhasználat tanításába. Budapest: Fővárosi Pedagógiai Intézet. 375 p.

Dán Krisztina (2002): Iskolai könyvtári ismeretek. Budapest: Könyvtári Intézet. 87 p.

Ilyés Renáta – Melykóné Tózsér Judit (2008): Könyvtárhasználati feladatok. Módszertani segédanyag és óravázlatok hagyományos (nyomtatott) és elektronikus források használatához. Kis KTE könyvek 3. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete. 387 p.

2.3. A könyvtár pedagógiai programja

Homor Tivadar szerint A helyi pedagógiai program az adott intézmény önmeghatározása, amely magában foglalja a fejlesztési célkitűzéseket, a megvalósítás stratégiáját és a helyi tantervet (Homor 1998). Az iskola pedagógiai programjának készítésekor minden tárgyat, különös tekintettel a tantárgyközi ismereteket magukban foglaló tárgyakat, előre megtervezetten, a kölcsönös igények figyelembevételével kell megalkotni úgy, hogy a NAT és a Kerettantervek előírásain túl érvényesülhessenek a helyi stratégiai célkitűzések, az intézmény és a lakóhely speciális jellemzői.

„A helyi tanterv az iskola pedagógiai programjának szerves részeként magában foglalja és szintetizálja az adott intézmény profilját, fejlesztési koncepcióját, tantárgyi struktúráját, a közvetített műveltség tartalmakat, a tanórai és tanórán kívüli tevékenységeket, a közös metodikai alapelveket, a belső vizsgák tervét, továbbá óra- és időterveket, valamint a felhasznált taneszközöket” (Homor 1998).

A könyvtár-pedagógiai program (KPP) hasonló felépítésű, mint a helyi pedagógiai program. Két eleme: a nevelési program és az oktatási rész (könyvtár-pedagógiai helyi tanterve).

A könyvtár-pedagógiai nevelési program részeként jelenik meg az olvasóvá nevelés és a könyvtárhasználóvá nevelés. Ez utóbbi fontos része, illetve célkitűzése az egész életen át tartó tanulásra nevelés. Itt találjuk a könyvtár eszközeivel, a könyvtár tereiben végzett szakköri tevékenység, a tehetséggondozás és az önkéntes munka kereteit is.

A könyvtár-pedagógiai helyi tanterv rögzíti a célokat, eszközöket, a belépő tevékenységformákat, a tanórai oktatási tevékenységet, a befogadó tárgyakat, a szaktárgyakba való beépülést, illetve a tanórán kívüli tevékenységeket. A könyvtárostánár a könyvtár-pedagógiai helyi tanterv alapján készíti el a tanmenetét a könyvtárhasználati tananyag évfolyamokra (osztályokra) és tanórákra való lebontásával (Cs. Bogó 2013: 11–12).

A KPP, hasonlóan bármely tantárgyhoz, tudatos és elkötelezett tervezést igényel. A NAT-ban tetten érhető a fokozatosság elve, az életkori sajátságokat figyelembevevő felépítés itt is leképeződik. Az alapismeretektől, a könyvtári viselkedés normáinak elsajátításától jut el az etikus információ-felhasználásig, a bibliográfia használatáig, irodalomjegyzék készítéséig. A tanuló a korábban megszerzett ismereteit spirálisan újra és újra felhasználja, és mindig komolyabb és tudatosabb felhasználást alakít ki.

A Homor Tivadar által csokorba szedett előkészítő és tényfeltáró feladatok rendszerre nagy segítséget nyújt a KPP elkészítéséhez.

„A könyvtár-pedagógiai program, helyi tanterv készítésekor az iskolavezetés és a könyvtáros vizsgálja meg a következőket:

- A könyvtár-pedagógiai program tükrözi-e a fenntartó, az iskola és a társadalmi környezet elvárásait?
- Illeszkedik-e a program az adott település (vagy körzet) hagyományaihoz, jellegéhez, arculatához?
- Milyen önművelési igényeket fogalmaz meg az iskola közvetlen környezete?
- Milyen az iskola infrastrukturális kondíciója és a pedagógusközösség szakmai színvonala?
- A választott pedagógiai programot, valamint a könyvtár-pedagógiai stratégiát mennyire fogadja el a tantestület?
- Milyen a tanulóközösség összetétele (elit, leszakadó)?
- Hogyan prognosztizálható a tanulók pályairányultsága?
- A közoktatási törvényben megfogalmazott – iskolai könyvtárra vonatkozó – működési feltételek biztosítottak-e az adott iskolában?
- Adottak-e a NAT könyvtárhasználati követelményrendszere eredményes megvalósításának alapfeltételei? Nevezetesen: hatékony forrásközpont, számítógépes adatbázis; megfelelő médiatári belső információtechnikai (technológiai) színvonal (differenciált szolgáltatás, széles körű tájékozódás, információkhoz való gyors hozzájutás); a tömegmédiumok könyvtárban való használatának (szolgáltatásának) lehetősége; az iskolai könyvtárostánár szakmai felkészültsége; kiépült-e a könyvtárhasználatra épülő szakórák, foglalkozások (szakköri, napközis, tehetséggondozó stb.) rendszere; vannak-e iskolai kreatív szakkörök (iskolarádió, iskolaujság szerkesztése, film, video stb.)” (Homor 1998).

A KPP tervezésekor figyelembe kell venni a helyi iskolai könyvtár infrastrukturális és személyi feltételeit. A kubatúra és a felszereltség jellemzői alapvetően meghatározzák a könyvtárhasználati ismeretek oktatásának kereteit, pl. a könyvtár alapterülete, ülőhelyek száma, kézikönyvtári állomány összetétele és példányszámai, a számítógépes terminálok száma és az internet-hozzáférés gyorsasága, tanulói laptopok megléte, adatbázisok és multimédia hozzáférése, az állomány összetétele, a könyvtár szolgáltatásai, interaktív tábla, stb.

A KPP-t, akár csak bármely pedagógiai programot, a teljes képzési ciklusra vonatkozóan kell kidolgozni és érdemes figyelembe venni, hogy milyen időszakokban lehetséges az egyes iskolatípusok közötti átmenet, pl. 4., 6., 8. évfolyam után.

A KPP tervezésekor továbbá figyelembe kell venni a tantárgyköziséget és az egyes tantárgyakba való integrálás feltételeit és lehetőségeit.

A „különböző tanítási-tanulási-önművelési tevékenységek és munkaformák számos alternatív megvalósítási lehetőséget kínálnak, és a fő műveltségterületek mindegyikére érvényesek” (Homor 1998).

A NAT, illetve a Kerettantervek biztosítják a könyvtárhasználati követelmények el-sajátításához szükséges időkereteket. Ezt a KPP tervezésekor kiinduló pontként kezeljük, de nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy további órák szükségesek ahhoz, hogy a kívánalmakat meg lehessen valósítani. Célszerű a könyvtári órákat, foglalkozásokat és esetleg a tehetséggondozó órákat is az órarendbe építeni, vagy legalább is ezek ütemezését előre kialakítani és a szaktanárokkal időben egyeztetni.

A KPP megalkotásában és végrehajtásában meghatározó szerepe van a könyvtáros-tanár szakmai felkészültségének és elhivatottságának.

Ahhoz, hogy további segítséget nyújtsunk a Könyvtár-pedagógiai program összeállításához, a függelékben a két leggyakoribb iskolatípusra – általános iskola (1–8 évfolyam), középiskola (9–12 évfolyam) – kidolgozott egy-egy példát találnak. Felépítésük más-más megközelítésű, szemléltetve a megoldások széles variációs lehetőségeit.

Feladatok

1. Elemezze a mellékletben szereplő két könyvtár-pedagógiai programot! Hasonlítsa össze az olvasottakat a NAT előírásaival!
2. Ábrázolja az Ön által választott módszerrel a könyvtárhasználati ismeretek tantárgyköziségének előnyeit és hátrányait!
3. Vegye számba, hogy milyen elemek mutatnak az egyes szabályzókból a forrás-központú iskolai könyvtár elvárásaira!

Kérdések

1. Miben hasonlít és miben tér el egy KPP egy közismereti tárgy pedagógiai programjának céljaitól és összetételétől?

Szakirodalom

- Cs. Bogyó Katalin (2013): Rövid módszertani összefoglaló. In: Barátné Hajdu Ágnes – Cs. Bogyó Katalin – Eigner Judit szerk.: Könyvtárhasználati óravázlatok. Kis KTE Könyvek 7. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete. 11–33.
- Homor Tivadar (1998): A könyvtár szerepe az iskola pedagógiai programjában. Új Pedagógiai Szemle 10. Elektronikus Periodika Archivum és Adatbázis. <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00020/1998-10-mu-Homor-Konyvtar.html> (2015. 04. 28.)

Ajánlott irodalom

- Barátné Hajdu Ágnes – Cs. Bogyó Katalin – Eigner Judit szerk. (2013): Könyvtárhasználati óravázlatok. Kis KTE Könyvek 7. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete. 331 p.
- Ilyés Renáta – Melykóné Tözsér Judit (2008): Könyvtárhasználati feladatok. Módszertani segédanyag és óravázlatok hagyományos (nyomtatott) és elektronikus források használatához. Kis KTE könyvek 3. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete. 387 p.

Néhány könyvtár-pedagógiai program hozzáférhetősége:

Általános iskola

- Arany János Református Általános Iskola könyvtár-pedagógiai programja. Arany János Református Általános Iskola, Nagykőrös. <http://www.aranyosok.hu/anyagok/konyvtar.pdf> (2015. 04. 28.)
- Orczy Anna Általános Iskola könyvtár-pedagógiai programja. Orczy Anna Általános Iskola, Szakiskola Fegyvernek. <http://www.orczy-fegyvernek.hu/files/okpp.pdf> (2015. 04. 28.)
- Vénkert Általános Iskola könyvtár-pedagógiai programja. Vénkert Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola. http://venkerti.hu/docs/tanterv_alt_2013/K%C3%B6nyvt%C3%A1rhaszn%C3%A1lat_1-8.pdf (2015. 04. 28.)
- Zipernowszky Károly Általános Iskola könyvtár-pedagógiai programja. Zipernowsky Károly Általános Iskola. www.ziper.hu/AKTUALIS/konyvtar/alapdokumentumok.pdf (2015. 04. 28.)

Középiskola

- A Berzsényi Dániel Gimnázium Pedagógiai program és helyi tanterve. Berzsényi Dániel Gimnázium. <http://www.berzsényi.hu/dokument/szabalyzat/konyvtarszmsz.pdf> (2015. 04. 28.)

Vajda János Gimnázium könyvtár-pedagógiai programja. Vajda János Gimnázium.
http://konyvtar.zalai-oktatas.hu/doc/vajda/vajda_konyvtarped_program.pdf
(2015. 04. 28.)

HSZI Corvin Mátyás Tagintézmény könyvtár-pedagógiai programja.
Hódmezővásárhelyi Szakképző Iskola Corvin Mátyás tagintézménye.
[http://www.corvin.hiszk.hu/sites/default/files/melleklet/
K%C3%B6nyvt%C3%A1rpedag%C3%B3giai%20Program.pdf](http://www.corvin.hiszk.hu/sites/default/files/melleklet/K%C3%B6nyvt%C3%A1rpedag%C3%B3giai%20Program.pdf) (2015. 04. 28.)

Veres Péter Gimnázium könyvtár-pedagógiai programja. Békásmegyeri Veres Péter
Gimnázium.
<http://www.verespg.hu/konyvtar/alapdokumentum/konyvtarped> (2015. 04. 28.)

3. Könyvtárhasználati órák és foglalkozások

„Fontos dolog, hogy a tanuló megtanuljon tanítás nélkül is tanulni, problémákat önállóan megoldani, kutatni az ismeretlent, tanuljon meg dönteni és eredeti módon viselkedni. Amennyiben lehetséges, ezeket a tevékenységeket tanítani is kell.”

Skinner

A tanterveket meghatározó valamennyi jogszabály és előírás legfontosabb eleme, hogy a diákokat megtanítsuk az önművelés, az egyéni hatékony tanulási módszerek kialakításához szükséges hagyományos és újszerű tájékozódási eszközök és technikák együttes, összehangolt alkalmazására.

Zágon Bertalanné egyik előadásában kiemeli, hogy az iskolai oktatás feladata, hogy „ki kell alakítanunk a gyerekekben a saját tanulásért való felelősséget.” (Zágon é. n.)

A diákok könyvtárhasználatának kialakításához és e kapcsolat eredményességéhez először is pozitív viszonyulást és attitűdöt kell kialakítani a különféle dokumentumtípusok és a könyvtár számtalan szolgáltatása között. A kisebb korosztály esetében jelentékeny szerepe van az érzelmi motivációnak, a játékosságnak, végső soron az élményközpontú oktatásnak, amely állandó jellemzője az idősebb korosztályokkal való foglalkozásnak is. Nem elhanyagolható az a körülmény sem, hogy a könyvtárban nem kizárólag órai foglalkozások keretében van mód a nevelő-oktató tevékenység folytatására, hanem a könyvtári lét egyes lépései mind-mind lehetőséget adnak erre. A könyvtárostánár és tanulók közötti kapcsolat gyakran sokkal személyesebb, mint a pedagógiai folyamat többi résztvevőjével, több lehetőség adódik az iskolán kívüli dolgok megbeszélésére. Sokszor megfigyelhető, hogy a könyvtárhasználati órákon a többi órán visszahúzódó, nem különösebben sikeres tanulók itt motiváltabbá válnak és aktívan bekapcsolódnak a többnyire reformpedagógiai, kooperatív vagy interaktív és reflektív módszereket alkalmazó, az IKT-technikákra alapozó nevelési-oktatói folyamatba.

A könyvtárak nélkülözhetetlen és természetes színterei az iskolákban folyó könyvtárhasználati oktatásnak. A szakmailag igényes, fejlett szolgáltatásokkal rendelkező, web 2.0-ás módszereket alkalmazó könyvtári környezet eredményesebbé teszi a könyv- és könyvtárhasználati ismeretek, gyakorlatok tanítását.

Az iskola könyvtár-pedagógiai színterei a könyvtárhasználaton, illetve a könyvtár alapú szakórák, tanórán kívüli foglalkozások. Számos felosztás, tipizálás ismert az iskolai könyvtári foglalkozások tekintetében.

Dán Krisztina szerint a könyvtárhasználati órátípusok:

– Könyvtárbevezető óra

A helyi tantervben szereplő tanóra vagy a tanítást követő foglalkozás, amelynek helyszíne elsődlegesen az iskolai könyvtár, de hasznos, különösen az iskolaváltások időszakában a más könyvtártípusokban, elsősorban a lakóhelyi közkönyvtárban tartott könyvtárbevezető. A bevezető célja, hogy a tanulók megismerkedjenek az adott könyvtár rendjével, gyűjteményével, használati szabályaival, és ezzel megkönnyítsék a későbbiekben annak látogatását és használatát. Természetesen a felsőoktatási, szakkönyvtári vagy nemzeti könyvtári környezetben tartott bevezető óráknak is fontos szerepe lehet egy-egy időszakban.

– Könyvtárhasználati vagy könyvtárismereti óra

A helyi tantervben szereplő kötelező tanóra, amelynek célja az alapvető dokumentum- és könyvtárhasználati ismeretek elsajátítása, az információkereső és feldolgozó technikák megtanulása, az információk elemzése és értékelése képességeinek kialakítása.

– Könyvtárra épülő szaktárgyi óra

Egy adott témát vagy kérdéskört a szaktárgyi óra keretében, de a könyvtárhasználat eszközeivel, forrásaival, a könyvtárhasználati órákon kialakított ismeretekre építve és gyakran módszereivel dolgozzák fel a tanulókkal. Helyszíne legtöbbször a könyvtár vagy az informatikai terem, és az órát legtöbbször a szaktárgy oktatója vezeti, de az előkészítésben kikéri a könyvtárpedagógus segítségét és aktívan épít annak munkájára. Az óra egy-egy szakaszában vagy órátípustól függően akár teljes egészében kettős óravezetés is elképzelhető, illetve megnőhet a könyvtárostanár szerepe.

– Többkönyvű vagy multimédiás óra

A szaktárgyi kézikönyvek és források ismeretébe bevezető, általában alapozó jellegű tanóra. Helyszíne ideális esetben az iskolai könyvtár, de szaktantermekben vagy multimédiás laborokban is elképzelhető. Ebben az esetben a szükséges dokumentumok megfelelő példányban való beszerzéséről és helyszínre szállításáról is gondoskodni kell.

– Könyvtári foglalkozás

A tanítást követő foglalkozás, melynek számos célja lehet, pl. könyvtári szakkör, kis könyvtárosok programja, tehetség gondozás, versenyfelkészítés (könyvtárhasználati, de szaktárgyi is), olvasóvá nevelés folyamata, aktuális témákhoz kapcsolódó foglalkozás (költészet napja, víz napja, történelmi évfordulók, ünnepek), az iskolai élettel kapcsolatos események, stb.

A könyvtári foglalkozások helyszíne elsősorban az iskolai könyvtár, de más könyvtári helyszín is eredményesen bekapcsolható a nevelési folyamatba

(Dán 2002: 69–70). A könyvtári foglalkozásokról elmondható, hogy fokozottan élményközpontúak, az ismeretszerzés mellett a könyv- és könyvtárhasználat megszerettetése, az olvasóvá nevelés a céljuk.

Dömsödy Andrea felosztása szerint a könyvtári foglalkozások típusai:

- Könyvtárbemutató, könyvtárismertető – könyvtárlátogatás

A lehetséges témái:

- a szolgáltatások bemutatása,
- könyvtári terek megismerése,
- nyitva tartás,
- könyvtárhasználati szabályok megismertetése,
- gyűjteményrészek,
- könyvajánló,
- korábbi könyves élmények felelevenítése.

- Könyvtárhasználati óra

Jellemzője, hogy gyakorlati megközelítésű. Célja és témája, hogy a tantervben előírt könyvtárhasználati ismereteket elsajátíttassa, akár a könyvtárhasználati ismeretek tárgyon vagy akár más befogadó tantárgy keretein belül.

A tanórák főbb didaktikai feladatai:

- a téma bevezetése,
- új ismeretek feldolgozása,
- gyakorlás,
- rendszerezés,
- összefoglalás,
- ellenőrzés.

- Könyvtárhasználati szakóra

A szaktárgyi óra keretein belül kiemelten támaszkodnak a könyvtárhasználati ismeretekre és módszerekre. Az órákon a könyvtárhasználati tudás nem célként, hanem eszközként jelenik meg és komplex módon támaszkodnak az addigi ismeretekre és jártasságokra. A célja kettős: a tanulók új szaktárgyi ismereteket sajátítsanak el és ezzel párhuzamosan elmélyítsék a könyvtárhasználati tudásukat.

A lehetséges témái:

- oktatási tartalom, szakismeretek, szakkifejezések,
- érdekességek, pl. rendkívüli könyvtörténeti ismeretek,
- szaktárgyhoz kapcsolódó téma vagy kiegészítő ismeret,

- napi aktualitások, évfordulók,
- korosztályi kérdések,
- nevelő célzatú témák, pl. környezetszennyezés,
- egyéb, máshoz nem kapcsolható témák.

Megvalósulhatnak tanórai keretek között vagy iskolai foglalkozások alkalmával, pl. szakkörökben, tanulócsoportokban (Dömsödy 2003: 94–99).

A könyvtárhasználati óra és szakóra lehetséges hatásai:

- „elősegítik a tanulók csoporton belüli jó kapcsolatait, a közösség építését,
 - pozitív változások a tanulók viselkedésében,
 - növeli a tantárgyak iránti motivációt,
 - élővé és változatosabbá teszi a tanulást,
 - segíti a tanult ismeretek elmélyítését és alkalmazását,
 - segít megítélni az elsajátított tanulás lemerését,
 - segíti a különböző képességű tanulók együtt munkálkodását,
 - segít a fogalomalkotásban,
 - szélesíti a tapasztalatok körét, elősegíti a nemverbális tanulást,
 - elősegíti a világos, szisztematikus gondolkodást” (Nádasi 1985: 34).
- Tanórától független könyvtári foglalkozások
- Helyszíne általában a közkönyvtárak gyermekkönyvtári részlege. Önkéntesen alapuló foglalkozás, gyakran a téma iránti érdeklődés köti össze a résztvevőket.

A könyvtárhasználat tananyaga a használt és oktatott fogalmak tartalma és szerkezete tekintetében négy részre oszlik:

- könyvtárhasználati ismeretek: a könyvtár rendje, használata, a könyvtári rendszer;
- dokumentumismeret, a dokumentumtípusok tartalmi és formai megismerése, az ezzel kapcsolatos technikák elsajátítása;
- a könyvtár tájékoztató segédeszközei, használatuk;
- a szellemi munka technikája, amely a különböző forrásokból szerzett információk feldolgozásának, alkalmazásának műveletét foglalja magába. Önművelés.

Az elsajátítandó könyvtárhasználati kompetenciák köre:

- ismerje meg a tanuló és használja az iskolai vagy más (közművelődési, szak-) könyvtár állományát és szolgáltatásait;
- igazodjék el a médiatárak, információs központok gyűjteményében;
- gyakorolja a könyvtári eszköztárra épített önálló ismeretszerzést;

- fejlessze beszédkultúráját, műveltségét, tanulási-önművelési szokásait; rendszeres olvasással és könyvtárhasználattal;
- vegye igénybe a tömegművelési lehetőségeket (Homor 1998).

A könyvtárhasználati órák és foglalkozások számos kompetencia fejlesztésére alkalmasak, pl. olvasás, írás, fogalmazás kompetenciája, problémamegoldás, kommunikációs, együttműködési kompetencia, önálló tanulási, digitális, kreatív gondolkodás kompetenciája, stb. Érdemes kiemelni a könyvtár helyzetéből és a könyvtárostánár lehetőségeiből is adódó szociális készségek fejlesztésének kérdését. Számos módszer áll rendelkezésünkre ennek a kompetenciának az alakításra, ugyanakkor nehéz vitába szállni Zágon Bertalannéval, aki a Hatékony tanulásszervezési módok című előadásában a következőket mondta: „Talán lesz, aki egyetért velem abban, hogy a mai magyar iskola elsősorban elvárja a szociális készségek meglétét és nem tudja azokat tanítani. Ez meglehetősen merev állításnak tűnik, azonban a gyakorlat ezt mutatja. Egyszerűen nincs idő arra, hogy az ismeret- és teljesítményközpontú iskola a szociális készségekkel foglalkozzon. Persze nagyon sok készség alakul és fejlődnek a képességek, és ehhez hozzásegít ismeretközvetítés is, de tudatos szociáliskészség-fejlesztésről, komoly, megfontolt készség- és képességfejlesztésről az iskolák többségében nem beszélhetünk” (Zágon é. n.).

Minden könyvtártípusban zajlik könyvtár-pedagógiai tevékenység, így könyvtárhasználati munka is, ahogy arra előzőleg is rámutattunk, amikor a könyvtárhasználat és használóképzés rokon vonásait tárgyaltuk. A könyvtárak egyes szinterei együttműködve, saját lehetőségeiket hozzáadva fejtik ki hatásukat. Az általános iskolai könyvtárak általában a gyermekkönyvtárakkal állnak kapcsolatban. Ez egy kézenfekvő együttműködés, hiszen sok területen hasonló célokkal rendelkeznek, és egyaránt elhivatottak az olvasásfejlesztés, az olvasóvá nevelés területén, mindkettőben zajlik a könyvtárhasználók valamilyen szintű képzése, könyvtári rendezvények szervezése (Cs. Bogyó 2012).

Feladatok

1. Gyűjtse össze azokat az eseményeket, hatásokat, amely az Ön pozitív viszonyulását és attitűdjét alakította ki a könyvtári szolgáltatások irányában!
2. Rangsorolja az egyes könyvtárhasználati órátípusokat a pozitív viszonyulás kialakításának eredményessége szempontjából!
3. Egyetért-e Zágon Bertalanné idézett gondolataival? Fűzzön érveket és ellenérveket a szociális kompetenciákról mondott állításaihoz!

Kérdések

1. Mivel tudná bizonyítani a könyvtárhasználati órák szerepét az önálló tanulásra nevelésben?

Szakirodalom

- Cs. Bogyó Katalin (2012): Az általános iskolai könyvtár lehetőségei, feladatai az olvasóvá nevelésben. Magyar Könyvtárosok Egyesülete. http://mke.info.hu/wp-content/uploads/2012/12/Cs_Bogyo_Katalin_Olvasova_neveles.pdf (2015. 04. 28.)
- Cs. Bogyó Katalin (2013): Rövid módszertani összefoglaló. In: Barátné Hajdu Ágnes – Cs. Bogyó Katalin – Eigner Judit szerk.: Könyvtárhasználati óravázlatok. Kis KTE Könyvek 7. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete. 11–33.
- Dán Krisztina (2002): Iskolai könyvtári ismeretek. Budapest: Könyvtári Intézet. 87 p.
- Dömsödy Andrea (2003): Könyvtár-pedagógia. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete – Flaccus Kiadó. 120 p.
- Homor Tivadar (1998): A könyvtár szerepe az iskola pedagógiai programjában. Új Pedagógiai Szemle 10. Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis. <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00020/1998-10-mu-Homor-Konyvtar.html> (2015. 04. 28.)
- Nádasi András (1985): Az információhordozók és információhordozó rendszerek tervezésének és alkalmazásának alapjai. In: Orosz Sándor szerk.: Oktatástechnológia II. Veszprém: OOK. 34–35.
- Zágon Bertalanné (é. n.): Hatékony tanulásszervezési módok. Nemzeti Erőforrás Minisztérium. <http://www.nefmi.gov.hu/eszmeceere/Zagon.htm> (2015. 04. 28.)

Ajánlott irodalom

- Barátné Hajdu Ágnes – Cs. Bogyó Katalin (2011): A portfólió, mint a könyvtárpedagógia-tanár MA képzés hallgatói szintézise. In: Bencéné Fekete Andrea szerk.: Lehetőségek és alternatívák a Kárpát-medencében. Módszertani tanulmányok. Kaposvár: Kaposvári Egyetem. 53–61.
- Barátné Hajdu Ágnes – Cs. Bogyó Katalin – Eigner Judit szerk. (2013): Könyvtárhasználati óravázlatok. Kis KTE Könyvek 7. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete. 331 p.
- Dán Krisztina (2002): Iskolai könyvtári ismeretek. Budapest: Könyvtári Intézet. 87 p.
- Dömsödy Andrea (2003): Könyvtár-pedagógia. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete – Flaccus Kiadó. 120 p.
- Ilyés Renáta – Melykóné Tözsér Judit (2008): Könyvtárhasználati feladatok. Módszertani segédanyag és óravázlatok hagyományos (nyomtatott) és elektronikus források használatához. Kis KTE könyvek 3. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete. 387 p.
- Lovász Gabriella (2000): Olvasás- és könyvtárhasználati technikák már első osztálytól. Könyv és Nevelés 2/1. Olvasás Portál. <http://olvasas.opkm.hu/index.php?menuId=125&action=article&id=90> (2015. 04. 28.)
- Skinner, Burrhus Frederic (1973): A tanítás technológiája. Budapest: Gondolat Kiadó. 248 p.

4. Tanulásszervezési módok, módszerek, tanítási-tanulási stratégiák a könyvtárhasználati órákon

Oktatási módszereknek azon eljárások, tevékenységek, szervezési módok, technikák tudatosan tervezett és alkalmazott összességét nevezzük, amelyek segítségével a kitűzött oktatási cél megvalósul. A kifejezés a görög/latin *methodosz/methódus* szóból származik, amely a célhoz vezető utat jelenti (Báthory–Falus 1997).

Az oktatási módszerek főbb jellemzői, hogy rendszeresen ismétlődnek; több módszer együttes alkalmazása, illetve gyakran integrációja is lehetséges; tudatosan szervezik és alkalmazzák (tanárok), ill. spontán vagy tudatosan elsajátítják (diákok), használata mindig rugalmasságot igényel és figyelembe kell venni az adott csoport összetételét, előzetes ismereteit, az infrastrukturális körülményeket, az aktuális információkat. A választott módszer és alkalmazás mindig cél-, tartalom- és eszközfüggő.

„A módszerek és oktatási stratégiák önmagukban nem léteznek. Társadalmi meghatározottságuk, szélesebb oktatás-és neveléspolitikai kontextusba ágyazottságuk különösen történelmi, sorsfordító időszakokban nyilvánvaló. [...] Önmagukban lévő módszerek nincsenek, csak a tanárok módszertani tevékenysége létezik. Tudásuk, tapasztalatuk, személyiségük, a módszerek közötti választási képességük, azaz módszertani kompetenciájuk dönti el, hogy bizonyos iskolákban, bizonyos pedagógiai szituációkban melyek azok a módszerek, amelyek illeszkednek az oktatás célrendszeréhez és tartalmi elvárásaihoz, és ebből kifolyólag biztosítanak valamiféle hatékonyságot, és melyek azok, amelyek nem válnak a mindennapi pedagógiai praxis részévé. [...] Ki kell tehát mondani, hogy a módszerek nem »tartós« elemi a tanításnak. Maguk is – hasonlóan ahhoz az iskolai környezethez, amelynek részei – folyamatosan változnak, rugalmasan alkalmazkodnak az állandóan alakuló társadalmi, politikai, iskolai, szülői stb. feltételekhez és elvárásokhoz” (Dárdai é. n.).

A tanárok módszertani eszköztanrendszere, alkalmazási kultúrája folyamatos szintézisét és harmonizációját kívánja meg a tanítási/tanulási célok és tartalmak; a tanulási szituáció és módszerek, valamint eszközök vonatkozásában, melyet a reflexiók/ön-reflexiók időről időre módosíthatnak. Általánossá vált a differenciált tanításszervezés, a statikus tanítási-tanulási stratégiák helyett a dinamikus modellek alkalmazására van szükség a ma iskolájában.

Új szempontra világít rá Czegléne Farkas Katalin A tanórák előkészítése óratípusok, vázlatok – tervek és a hozzárendelt eszközszükséglet, valamint berendezés című munkájában. „A régi módszerek – amelyek arra a feltételezésre épülnek, hogy a tanulók tanulási képessége, tempója, kommunikációs készsége egyforma – mára al-

kalmatlanná váltak. Új megoldások szükségesek, ezek alkalmazásához azonban sok didaktikai kérdést másképpen kell vizsgálnunk (Czigléné Farkas é. n.).

Az oktatási módszerek csoportosításának számos megközelítése ismert, ugyanakkor nem létezik egyetlen olyan felosztás sem, amelybe minden módszer gond nélkül besorolható lenne, illetve csak egy helyre lenne kapcsolódása.

A didaktikai feladatok szerint:

- új ismeretek tanításának/tanulásának módszere,
- a képességek tanításának/tanulásának módszere,
- az alkalmazás tanításának/tanulásának módszere,
- a rendszerezés és rögzítés tanításának/tanulásának módszere.

Az információk forrása szerint:

- verbális (szóbeli, írásbeli) módszer,
- szemléletes módszer,
- gyakorlati módszer.

A szóbeli közlő módszereken belül:

- monologikus módszerek,
- dialogikus módszerek.

Az irányítás dominanciája szerint:

- tanári dominanciájú módszer,
- tanulói dominanciájú módszer,
- közös tanári-tanulói módszer.

Az oktatás logikája szerint:

- induktív módszer,
- deduktív módszer.

A tanulók megismerő tevékenysége szerint:

- receptív módszer,
- reprodukív módszer,
- részben felfedező módszer,
- kutató jellegű módszer (Báthory–Falus 1997; Falus 2010).

Zoltán a tanulásszervezésben alapszereket, motiváló módszereket és komplex módszereket, azaz stratégiákat határoz meg.

Alapszereket:

- tanári magyarázat
- megbeszélés

- tanári előadás
- munkáltatás (egyéni, de nem önálló tanulás):
 - variációs módszer,
 - házi feladat (előírt).
- individualizálás (egyéni és önálló tanulás):
 - egyéni feladatok,
 - házi feladat (önálló),
 - feladatrendszerrel segített tanítás-tanulás.

Motiváló módszerek és munkaformák:

- csoportmunka,
- játék,
- vita,
- kutató-felfedező módszer,
- projekt módszer.

Stratégiák (komplex módszerek):

- programozott oktatás,
- komputerrel segített tanítás-tanulás,
- oktatócsomag (egyéni, osztály),
- mesterfokú tanítás-tanulás (Báthory 2000).

A könyvtár-pedagógiát módszertani megközelítésből három összetevő alkotja:

- a nevelési célrendszer (az adott társadalom mely célok teljesítését várja el, lásd a NAT vagy a Kerettantervek);
- a tananyag (amely messze nem a könyvtártudomány kivonata, elsősorban gyakorlati szempontú és irányultságát, főbb elemeit a nevelési célrendszer határozza meg. Előtérben van a hasznosíthatóság, az önálló információkeresés és alkalmazás, a szellemi munka technikája, az egész életen tartó tanulás igényének felkeltése);
- a nevelési-oktatói folyamatok (tanítási, tanulási képességfejlesztő módszerek, tanulási stratégiák, szervezeti formák, taneszközök).

Feladatok

1. Gyűjtsön össze 10 olyan példát saját tapasztalatából vagy a szakirodalmi esettanulmányokból vagy az óravázlatok reflexióiból, amikor a tanulók tanulási képességének, tempójának, kommunikációs készségének különbözősége a tervezett módszerek megváltoztatását eredményezte!

2. Mi a véleménye, milyen arányban használja a könyvtárpedagógus a verbális (szóbeli, írásbeli), a szemléletes és a gyakorlati módszert a könyvtárhasználati órákon? Hozzon példákat!
3. Válasszon ki és mutasson be két motiváló módszert! Indokolja a választását a könyvtárhasználat szempontjából!

Kérdések

1. Milyen szerepe lehet a házi feladatnak a könyvtárhasználati órákon? Indokoljon és gyűjtsön példákat!

Szakirodalom

- Báthory Zoltán (2000): Tanulók, iskolák, különbségek. Egy differenciális tanulásmélet vázolata. Budapest: Okker Kiadó. 330 p.
- Báthory Zoltán – Falus Iván szerk. (1997): Pedagógiai Lexikon. I–III. Budapest: Keraban Könyvkiadó. 642, 689, 694.
- Cs. Bogyó Katalin (2013): Rövid módszertani összefoglaló. In: Barátné Hajdu Ágnes – Cs. Bogyó Katalin – Eigner Judit szerk.: Könyvtárhasználati óravázlatok. Kis KTE Könyvek 7. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete. 11–33.
- Czigléné Farkas Katalin (é. n.): A tanórák előkészítése óratípusok, vázlatok-tervek és a hozzárendelt eszközszükséglet, valamint berendezés. Általános pedagógiai asszisztensi feladatok. Budapest: Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet. 40 p.
- Dárdai Ágnes (é. n.): A történelem tanításának és tanulásának módszerei és stratégiái. Pécsi Tudományegyetem honlapja. http://old.lib.pte.hu/konyvtarrol/munkatarsaink/dardai/hallgatoknak/didaktika/modszerek_es_strategiak.rtf (2015. 04. 28.)
- Falus Iván szerk. (2010): Didaktika. Elméleti alapok a tanítás tanuláshoz. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó. 550 p.
- Zágon Bertalanné (é. n.): Hatékony tanulásszervezési módok. Nemzeti Erőforrás Minisztérium. <http://www.nefmi.gov.hu/eszmeccsere/Zagon.htm> (2015. 04. 28.)

Ajánlott irodalom

- Barátné Hajdu Ágnes – Cs. Bogyó Katalin (2011): A portfólió, mint a könyvtárpedagógia-tanár MA képzés hallgatói szintézise. In: Bencéné Fekete Andrea szerk.: Lehetőségek és alternatívák a Kárpát-medencében. Módszertani tanulmányok. Kaposvár: Kaposvári Egyetem. 53–61.

- Barátné Hajdu Ágnes – Cs. Bogyó Katalin – Eigner Judit szerk. (2013): Könyvtárhasználati óravázlatok. Kis KTE Könyvek 7. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete. 331 p.
- Dán Krisztina (2002): Iskolai könyvtári ismeretek. Budapest: Könyvtári Intézet. 87 p.
- Dömsödy Andrea (2003): Könyvtár-pedagógia. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete – Flaccus Kiadó. 120 p.
- Ilyés Renáta – Melykóné Tözsér Judit (2008): Könyvtárhasználati feladatok. Módszertani segédanyag és óravázlatok hagyományos (nyomtatott) és elektronikus források használatához. Kis KTE könyvek 3. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete. 387 p.
- Lovász Gabriella (2000): Olvasás- és könyvtárhasználati technikák már első osztálytól. Könyv és Nevelés 2/1. Olvasás Portál.
<http://olvasas.opkm.hu/index.php?menuId=125&action=article&id=90> (2015. 04. 28.)
- Vörös Klára (2001): A könyvtárpedagógia szakmódszertana. Könyv és Nevelés 3/4. Olvasás Portál.
<http://olvasas.opkm.hu/index.php?menuId=125&action=article&id=269> (2015. 04. 28.)

4.1. Konstruktív pedagógia és az RJR-modell

A konstruktív pedagógia egy pedagógiai szemléletrendszer. Alaptézise, hogy a tudást mindenki maga építi fel a már meglévő ismereteire, mint keretrendszerre alapozva. „A tanulást személyes folyamatnak, a tudást ismeretek és ismeretrendszerek, készségek és képességek, illetve készség- és képességrendszerek folyton bővülő, alakuló, változó személyes konstrukciójának tekinti. Ezért elveti az ismeretközvetítés, ismeretátadás elvét és az ehhez társuló monologizáló nyelvhasználatot. Helyette diskurzust kezdeményez a tanulóval, gondolkodási folyamatokat modellál, és az értelmezői keretek feltárásának, működésének, átalakíthatóságának, tudatos megfigyelhetőségének tapasztalatához juttatja az olvasót. [...] az olvasási-tanulási folyamatokban az élményszerzés, a gondolkodás, a megértés és tudásfelhasználás fontosságát hangsúlyozza” (Pethőné Nagy 2005: 22).

A konstruktivista pedagógiában lényeges szerepe van az előzőleg már megszerzett tudásnak, és ennek aktivizálásának. Az új ismeret ehhez viszonyul, ezzel kapcsolatban értelmezhető és a tanulás során ehhez kapcsolódik különböző dinamikus folyamatok során.

„Ebben a tanulási folyamatban a tanulóknak aktívan részt kell vennie, másokkal együtt kell működnie. Az információ elsődleges forrása e szemlélet szerint nem a tanár és a tankönyv, hanem a valóság. Ehhez a tanítási órán életszerű helyzeteket kell teremteni, valós problémákat kell megoldani, változatos munkaformákat és módszereket kell alkalmazni” (Cs. Bogyó 2013: 16). A könyvtárhasználati órák természetes közege alkalmas a konstruktív és komplex tanulási környezet biztosításá-

ra, szabadon választható információforrásaival, változatos eszköztárával, a csoport-hoz alkalmazható speciális módszerek kiválasztásával, a tanórán kívüli kapcsolatokra építésével, az önálló tanulásra motiváló környezettel.

A konstruktív pedagógia alapelvei:

- meglévő tudásra épít,
- a konceptuális váltások kidolgozásának szükségessége,
- a differenciálás szükségessége,
- a tudás becsülete,
- a tanulók öntevékenységének szükségessége (problémamegoldás, konstruktív felfedezés),
- valós kontextusba ágyazottság.

A konstruktív pedagógiára épített óratervek, a tanulás általános kereteként említett **ráhangelődés – jelentésteremtés – reflektálás** modellje (RJR) alapján készülnek. Ez a modell az, melyet leggyakrabban használunk a mai könyvtárhasználati órák tervezésekor, amelyet a Könyvtárostanárok Egyesülete is egyik követendő módszernek javasol az óratervek készítése kapcsán, s amelyet a pedagógus életpályamodell portfóliójában is támogatnak a könyvtárostanárok tekintetében.

Az RJR-modell egy hosszabb tanulási folyamatban is megvalósulhat, de akár egyetlen tanítási órán belül vagy annak egy részében is szakaszolható.

A ráhangelődés célja a motiváció, a figyelemfelkeltés, az előzetes tudás összegyűjtése, tudatosítása. Itt idéződik fel a meglévő tudás, amelyhez kapcsolhatók majd az új ismeretek.

A jelentésteremtés folyamatában ismerkedik meg a tanuló az új információkkal, gondolatokkal. Ekkor történik meg a régi és az új ismeret összekapcsolása, kérdések megfogalmazása.

A reflektálás fázisában szilárdulnak meg, válnak maradandóvá az új ismeretek. Fontos, hogy a tanulók saját maguk fogalmazzák meg a következtetéseket és a megtanultakat, mert így jönnek létre az új gondolati sémák. Ekkor van lehetőségük megismerni egymás elképzeléseit, s a beszélgetések, viták során más-más gondolkodásmódokkal szembesülnek (Cs. Bogyó 2013: 20).

5. táblázat
A könyvtárhasználati órák tervezéséhez javasolt,
az RJR-modellen alapuló szerkezet

Óravázlat		
A tanítás helye:		
A tanítás ideje:		
Korosztály:		
Létszám:		
Időtartama:		
Az óra témája:		
Az óra típusa:		
Előzetes tudás:		
Célok, feladatok:		
Fejlesztendő kompetenciaterületek:		
Tanulási eredmény:		
Órán használt segédanyagok, eszközök:		
Szerkezeti elemek, didaktikai feladatok (görgetett) idő	Az óra logikai felépítése	Eljárások, módszerek, munkaformák, eszközök
Ráhangolódás		
Jelentésteremtés		
Reflektálás		
Mellékletek:		
Felhasznált irodalom:		

A könyvtári órák egyik legáltalánosabb jellemzője, hogy forrásokat használ, forrásokat mutat be és elemez, vagyis forrásokon alapuló óra. Így a könyvtár, különösen pedig az iskolai könyvtár a konstruktív pedagógia természetes tanulási helyszíné-

ként értelmezhető. Az iskolai könyvtárak új modellje, a forrásközpontként való működésének filozófiája, az információkeresés forrásainak és technikáinak megismertetése, az önálló ismeretszerzés elsajátításának motiválása, a korszerű információs kultúra használatára való felkészítés, az információs és digitális műveltség kialakítása mind-mind a konstruktív pedagógia célkitűzéseivel mutat rokonságot, illetve azok megvalósítására ad lehetőséget.

„A könyvtár információforrásai – legyenek azok nyomtatottak vagy digitálisak – teszik lehetővé, hogy a tanulók az ismereteket ne készen kapják, hanem maguk szerezzék meg azokat” (Cs. Bogyó 2013: 16).

Ha a könyvtári források felhasználási szintjét vesszük alapul, akkor a következő órátípusokról beszélhetünk:

- információforrásokra nem építő – kerülendő és nem nevezhető könyvtárhasználati óráknak,
- az információforrások ismeretét és használatát közvetlenül tanító, nem azok tartalmát felhasználó, pl. adatbázisok,
- forrásalapú foglalkozás,
 - egyforrású, pl. könyvre, folyóíratra, elektronikus dokumentumra, internetes forrásra alapozott,
 - többforrású foglalkozás, pl. több könyv vagy nyomtatott dokumentum, elektronikus és nyomtatott források párhuzamos használata, több elektronikus forrás,
 - könyvtáron alapuló foglalkozás a könyvtár egészének, vagy egy részlegének felhasználásával (Dömsödy 2011).

A forrásalapú tanulással szorosan összekapcsolódik a problémaalapú tanulás. A problémák megoldása motiváló tanulási környezetet teremt, ezzel is serkentve az önálló és kritikus gondolkodás képességének kialakulását. A problémamegoldás kifejezetten olyan tevékenység, amely támaszkodik az előzőleg megszerzett rendszerezett tudásra, ismeretre és készségekre.

„A tanulás tevékenységtípusai közül kiemelkedő szerepe lehet a játéknak, a problémamegoldásnak, a közvetítő ismeretforrásból való tanulásnak és a konstruktív fel-fedezésnek” (Pethőné Nagy 2005: 37).

Feladatok

1. Gyűjtsön össze 5-5 módszert az RJR-modell mindhárom fázisához!
2. Vegye számba a könyvtárban található motiváló környezeti elemeket mind a könyvtárhasználati ismeretek, mind további két tantárggyal kapcsolatosan! Hozzon példákat!
3. Készítsen egy óravázlatot az RJR-modellen alapuló séma segítségével!

Kérdések

1. Milyen szerepe lehet a mellékleteknek az órák sikeres megvalósítása szempontjából? Gyűjtsön 10, a konstruktív pedagógián alapuló, a könyvtárhasználati órákon adaptálható feladatot!

Szakirodalom

- Cs. Bogyó Katalin (2013): Rövid módszertani összefoglaló. In: Barátné Hajdu Ágnes – Cs. Bogyó Katalin, Eigner Judit szerk.: Könyvtárhasználati óravázlatok. Kis KTE Könyvek 7. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete 11–33.
- Dömsödy Andrea (2011): A forrásalapú tanulás. Dömsödy Andrea honlapja. http://www.domsodyandrea.hu/sites/default/files/forraslapu_tanulas.pdf (2015. 04. 28.)
- Nahalka István (1997): Konstruktív pedagógia – egy új paradigma a láthatáron. Iskolakultúra 7/2–4. Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis. <http://epa.oszk.hu/00000/00011/00122/pdf/1997-2.pdf> (2015. 04. 28.)
- Pethőné Nagy Csilla (2005): Módszertani kézikönyv az Irodalomkönyv 9–12. és az Irodalomkönyv a szakközépiskolák számára 9–12. című tankönyvcsaládhoz. Budapest: Korona. 371 p.

Ajánlott irodalom

- Barátné Hajdu Ágnes – Cs. Bogyó Katalin (2011): A portfólió, mint a könyvtárpedagógia-tanár MA képzés hallgatói szintézise. In: Bencéné Fekete Andrea szerk.: Lehetőségek és alternatívák a Kárpát-medencében. Módszertani tanulmányok. Kaposvár: Kaposvári Egyetem. 53–61.
- Barátné Hajdu Ágnes – Cs. Bogyó Katalin – Eigner Judit szerk. (2013): Könyvtárhasználati óravázlatok. Kis KTE Könyvek 7. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete. 331 p.
- Ilyés Renáta – Melykóné Tözsér Judit (2008): Könyvtárhasználati feladatok. Módszertani segédanyag és óravázlatok hagyományos (nyomtatott) és elektronikus források használatához. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete. 387 p.
- Nahalka István szerk. (2006): Hatékony tanulás. Bölcsész Konzorcium. Budapest. 190. Magyar Elektronikus Könyvtár. <http://mek.oszk.hu/05400/05446/index.phtml> (2015. 04. 28.)
- Zágon Bertalanné (é. n.): Hatékony tanulásszervezési módok. Nemzeti Erőforrás Minisztérium. <http://www.nefmi.gov.hu/eszmezsere/Zagon.htm> (2015. 04. 28.)

4.2. Kooperatív tanulás

A kooperatív tanulás a tanulók együttműködésén alapuló módszer. Ebben az esetben egyformán fontos a cél, a feladat megoldása és a tagok közötti munkamegosztás, kapcsolat, párhuzamos interakciók. A csoporton belül a diákoknak különböző szerepeik vannak, és ezekben mindenki egyforma súlyú és egyéni felelősséget visel. Ezek a minták leképezik a munkahelyi viszonyokat, a feladatmegosztás valós modelljét, ezzel mind a családi mintakövetés, mind a sikeres későbbi boldogulás feltételeit is megteremtik. A módszer sikeresen fejleszti a szociális kompetenciákat, amely más pedagógiai megoldásokkal nehezen alakítható.

„A kooperatív tanulásszervezés során négy alapelvnek kell együttesen érvényesülnie.

1. Az első az építő egymásrautaltság, amely azt jelenti, hogy a tagok és a csoportok fejlődése pozitív összefüggést mutat. A csoport sikere a csoporttagok sikerének függvénye, ugyanakkor az eredményesség függ a többi csoport és egyén sikerétől is.
2. A második a párhuzamos interakciók elve, amely a hagyományos óraszervezés egy szálon futó kommunikációjával szemben (a tanár beszél, a tanuló csak ha felszólítják, a többiek ugyanakkor passzív szemlélők) egyidejűleg több szálon futó kommunikáció lehetőségét biztosítja a tanulók számára, vagyis gondolataikat folyamatosan kicserélhetik egymással, így jutva el a csoport konkrét feladatának sikeres megoldásához.
3. Az előzővel szoros összefüggést mutat a harmadik, az egyenlő részvétel elve. Ennek lényege, hogy nem elég a csoporttagok számára lehetőséget biztosítani a párhuzamos interakciókra, hanem szerep- és/vagy munkamegosztással, a feladatok felosztásával azt is el kell érni a munka során, hogy a részvétel kiegyenlített legyen, vagyis ne legyen mód a passzivitásra.
4. Ezzel eljutottunk az egyéni felelősségig, mint negyedik alapelvig. Az egymásrautaltságot létrehozó feladathelyzetekben az egyén optimális teljesítménye szükséges a csoportcélok megvalósulásához. A csoporttagok felelősséget éreznek az iránt, hogy legjobb tudásuk szerint végezzék feladatukat. A személyes felelősségtudat kialakulásához szükséges, hogy a pedagógustól ne csak a csoport, hanem a tagok teljesítményéről is érkezzen visszajelzés” (H. Molnár é. n.).

A kooperatív pedagógiával foglalkozók szinte kivétel nélkül hangsúlyozzák a hagyományos csoportmunkától való különbözőséget.

6. táblázat

A hagyományos csoportmunka és a kooperatív foglalkozás összehasonlítása
(Lénárd 2012: 18)

	Hagyományos csoportmunka	Kooperatív foglalkozás
Cél	Az adott feladat helyes megoldása, lehetőség szerint a másik csoportnál gyorsabban.	Az adott feladat megoldása oly módon, hogy minden csoporttag értse és el tudja magyarázni.
Differenciálás	Leggyakrabban a csoportban minden tag ugyanazon a feladaton közösen dolgozik.	Leggyakrabban egy közös feladatnak más-más nehézségű részfeladatán dolgoznak a diákok.
Aktivitás	Aki akar, az részt vehet a feladatok megoldásában, de könnyen megteheti egy diák, hogy kivonja magát belőle.	Mindenkinek van saját, akár egyéni feladata a csoporton belül, ezért nehezen tudják kivonni magukat a feladat alól.
Szerepek	Nincsenek a diákok között szerepek	Szerepek is kioszthatók a csoporttagok között az aktivitás fokozása érdekében (írnok, időfigyelő, segítő stb.).
Diákok	Elegendő az is, ha csak egy tanuló tudja jól a kérdésekre a választ.	Minden csoporttag teljesítményére szükség van.
Csoportösszetétel	Homogén	Heterogén
Visszacsatolás	Nincs kölcsönös megerősítés, támogatás.	Pozitív kölcsönösség, támogatottság.
Tanári szerep	Nem kapcsolódik be a munkába.	Felügyel és beavatkozik.

A más módszerekre épülő könyvtárhasználati óra keretében is van lehetőség kooperatív elemeket, feladatokat beépíteni az óra menetébe.

„A kooperatív tanulás kiválóan alkalmas az ön- és egymás értékelésének fejlesztésére, fejlődésére. A hagyományos iskolarendszerben az önértékelés és a társak értékelése gyerekcipőben jár. Mivel itt áttevődik a hangsúly a pedagógus által irányított tanulásról az önirányításra, az önirányítás és az önálló tanulás feltételének biztosítása egyben fejleszti is ezt a kétféle készséget” (Zágon é. n.).

Feladatok

1. Soroljon fel érveket és ellenérveket a kooperatív módszerek alkalmazása mellett és ellen!
2. Vegye számba a tanulók ön- és egymás értékelések lehetőségeit a közoktatási oktató-nevelő munka során! Hozzon példákat!

Kérdések

1. Milyen előnyei lehetnek a heterogén véletlenszerű csoportalkotásnak?

Szakirodalom

- Cs. Bogyó Katalin (2013): Rövid módszertani összefoglaló. In: Barátné Hajdu Ágnes – Cs. Bogyó Katalin – Eigner Judit szerk.: Könyvtárhasználati óravázlatok. Kis KTE Könyvek 7. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete. 11–33.
- H. Molnár Emese (é. n.): Kooperatív módszerek a gyakorlatban. Szövegértés – szövegalkotás – anyanyelvi tapasztalatszerzés. (Módszertani kézikönyv tanító szakos hallgatók és gyakorló tanítók számára). Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar.
http://www.jgypk.u-szeged.hu/tamopb/download/tananyag/Kooperativ_modszerek_a_gyakorlatban_szovegertes_szovegalkotas.docx (2015. 04. 28.)
- Lénárd Sándor (2012): A kooperatív tanulás szemlélete és gyakorlata. In: MódszerLesen. Budapest: Raabe. A1.18.
- Zágon Bertalanné (é. n.): Hatékony tanulásszervezési módok. Nemzeti Erőforrás Minisztérium. <http://www.nefmi.gov.hu/eszmezsere/Zagon.htm> (2015. 04. 28.)

Ajánlott irodalom

- Barátné Hajdu Ágnes – Cs. Bogyó Katalin (2011): A portfólió, mint a könyvtárpedagógia-tanár MA képzés hallgatói szintézise. In: Bencéné Fekete Andrea szerk.: Lehetőségek és alternatívák a Kárpát-medencében. Módszertani tanulmányok. Kaposvár: Kaposvári Egyetem. 53–61.
- Barátné Hajdu Ágnes – Cs. Bogyó Katalin – Eigner Judit szerk. (2013): Könyvtárhasználati óravázlatok. Kis KTE Könyvek 7. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete. 331 p.
- Kagan, Spencer (2004): Kooperatív tanulás. Budapest: ÖNKONET. 24: 3.
- Lerch Lívია (é. n.): A mozaik-módszer. **Neteducatio**.
http://www.neteducatio.hu/dokumentumok/mozaik_cikk_lerchlivia.pdf (2015. 04. 28.)
- Nagy Ilona – Zágon Bertalanné (2008): A kooperatív tanulásszervezés. In: Gádor Anna szerk.: Tanári kézikönyv. Szociális kompetenciák fejlesztéséhez 1–12. évfolyam. h. n.: k. n. 101–109. Sulinet. http://www.sulinet.hu/tanar/kompetenciaterulek/4_szocialis/4_modszertani_segedletek/tanari_kezikonyv/tanari_kezikonyv_1-12_evfolyam_beliv.pdf (2015. 04. 28.)

4.3. Az IKT-eszközök használata

A korszerű könyvtár a folyamatosan változó környezet állandó kihívásai között teljesít és szolgáltat. A könyvtár ennek megfelelően nem kizárólag a környezeti változásokra reagáló szervezet, hanem önmagát újra és újra meghatározva, a minőségi elvek és indikátorok dinamikus átalakulását is integráló intézmény.

Az információhoz való szabad hozzáférés egy olyan közös alapelv, amely szükség-szerűen átszővi valamennyi kitűzött célkitűzést és feladatot. A Lyoni nyilatkozat deklarálja, hogy a megnövekedett információ-felhasználás megalapozza és fejleszti az információs műveltséget, amely egyik nélkülözhetetlen alappillére a fenntartható fejlődésnek.

Az információs szabadság és hozzáférés fontos feltétele a megfelelő információs műveltséggel és digitális írástudással rendelkező képzett könyvtárhasználó, amely alapkészségeket a jövő generációk számára az iskolai könyvtáraknak kell megtanítani és biztosítani. Éppen ezért a mai könyvtárhasználati ismeretek oktatásának lényeges eleme a számítógép, az internet felhasználószintű ismerete és használata. Ezekre a készségekre csak eszközként és nem célként támaszkodunk a könyvtári órákon. Az új technológiák alkalmazása érdekesebbé és hatékonyabbá teheti óráinkat. Megfigyelések bizonyítják, hogy a számítógépes terminálok, tanulói laptopok alkalmazása felkelti az érdeklődést, közelebb hozza a tananyagot és motivál az elvégzendő feladatok megoldására.

Az iskolai könyvtárak infrastrukturális felszereltsége és tevékenysége átalakult, általánossá váltak a könyvtári munkát segítő számítógépek, a honlapokon elérhető online katalógusok, megjelentek az elektronikus dokumentumok, adatbázisokat és online folyóiratokat használunk. A könyvtárakban dolgozó könyvtárpedagógusok lehetőséget kaptak az interaktív táblával, valamint a tanulói laptopokkal való tanulástámogatásra, ezzel az önálló információkeresés és -felhasználás ösztönzésére.

A web 2.0-ás könyvtári szolgáltatások szintén motiválják a tanulókat az önálló információkezelésre, nem ritkán előállításra, amikor bekapcsolódnak a blogok, a wikik készítésébe vagy közösségi oldalakon osztják meg olvasmányélményeiket, a könyvtári híreket és eseményeket.

Az Informatika mint befogadó tárgy és mint eszközrendszer a módszertani lehetőségek széles körű tárházát nyújtja a könyvtárhasználat tanításában, elősegíti az élményközpontú órák tartását. Bármely módszert is alkalmazunk a frontális órától a kooperatív technikáig, minden esetben lehetőség van az IKT-eszközök használatára. Ma már számos kész e-tananyagra támaszkodhatunk, ilyen pl. a Könyvtárporta weboldala <http://www.konyvtarporta.hu> vagy a kiadók oldalai, mint a Mozaik <http://www.mozaik.info.hu>.

Az IASL (Iskolai Könyvtárak Nemzetközi Szervezete) kezdeményezésére 2014-ben indult a Skype-projekt, amely ebben az évben az iskolai könyvtárak világhónapjának témája is volt. Ebben a programban a diákok bármely időzónába eső külföldi diáktársukkal beszélgethettek az iskolai könyvtár eszközein keresztül egy előre elhatározott iskolai napon.

A 2014-es világhónap másik, immár visszatérő projektje, a Könyvjelző program (Bookmark Project), amelyben olyan kézzel készített és díszített könyvjelzőket

küldtek egymásnak a diákok az iskolai könyvtáron keresztül, amelyek az iskolai könyvtárak világhónapja témájával kapcsolatos. Ez az akció ugyan nem az IKT-kompetenciával kapcsolatos, de mindenképpen a kreativitásra, az idegen nyelvi és a szociális kompetenciára épít.

Az interaktív tábla az egyik olyan modern technikai eszköz, amely magába foglalja az érintőképernyőként működő táblát, egy számítógépet és egy projektort, valamint szükség szerint további kiegészítő eszközöket. A táblát a csatolt számítógép szoftverei vezérlik.

Az interaktív tábla kitűnő eszközenszer, amely alkalmas a tananyag élményszerű bemutatására. Segítségével folyamatában ábrázolhatjuk és elemezhetjük a jelenségeket. A diákok azonnal gyakorolhatják az elsajátított ismereteket, hozzáférhetnek a forrásokhoz, csoportosíthatják és szabadon változtathatják azokat. Táblázatok, grafikonok, képek, animációk, videoklipek, térképek, internetes oldalak nyithatók meg.

Az interaktív tábla által nyújtott legfontosabb előnyök:

- „a tanár és a diák nagyobb örömet leli a munkában,
- egyetlen eszközbe integrálható a számtalan korábban használt technika,
- nagy szabadságot enged a szemléltető anyagok felhasználásában, átalakításában,
- elmenthető, kinyomtatható a táblán végzett munka,
- a számtalan szemléltető anyag lehetővé teszi az alkalmazkodást a diákok eltérő tanulási stratégiáihoz,
- kapcsolatot építhetünk ki az ábrák, grafikonok, animációk között, gyorsan lépkedhetünk előre-hátra az anyagrészekben,
- a prezentáció összeállítása a mondanivaló logikus átgondolását igényli, és ez az óravázlat folyamatos fejlesztését eredményezi,
- az iskolai hálózat segítségével a diákok (és a szülők) számára otthon is hozzáférhetővé válnak a magyarázatok, mintapéldák, megértést segítő ábrák” (Az interaktív é. n.).

Az interaktív tábla használatát számos internetes oldal és dokumentum segíti:

- a Táblatanító letölthető online magazin a Műszaki Kiadó weboldalán: <http://www.muszakikiado.hu/tablatanito>,
- módszertani anyagok az interaktív tábla felhasználásával kapcsolatban: <http://www.interaktivtabla.eoldal.hu>,
- újdonságok, fejlesztések, segédletek, tananyagok: <http://iskola.okostabla.hu/index.php>,
- a Műszaki Könyvkiadó segédanyag-gyűjteménye: <http://www.e-tanarika.hu>,

- digitális foglalkozásgyűjtemény és oktatásszervezési szoftver (természettudományok): <http://realika.educatio.hu>,
- tananyagok és -eszközök, pályázatok: <http://www.digitalistananyag.hu>,
- oktatási taneszközök és szoftverek: <http://www.taneszkoz.hu>,
- interaktív tananyagok tantárgyanként, témakörönként: <http://tudasbazis.sulinet.hu>,
- oktatóprogramok, dokumentumok, ötletek: <http://www.gyakorolj.hu/oktatas>.

Feladatok

1. Gyűjtsön össze 5-5 esettanulmányt az IKT-eszközök hatékony használatára!
2. Vegye számba a web 2.0-ás könyvtári szolgáltatásokra alapozható, a diákokat motiváló lehetőségeket! Hozzon példákat!

Kérdések

1. Hogyan tervezne egy interaktív táblára alapozó könyvtárhasználati órát? Milyen forrásokat és módszereket használna?

Szakirodalom

Az interaktív (sz. n.) (é. n.): Az interaktív tábla alkalmazása a tanórán. Az Aktívtábla Portál. <http://aktivtabla.ntk.hu/content/25> (2015. 04. 28.)

Könyvtárporta oktatási segédletei.

<http://www.konyvtarporta.hu/web/guest/modszertani-anyagok> (2015. 04. 28.)

Mozaik Kiadó oktatási segédletei. Mozaik Kiadó. <http://www.mozaik.info.hu/Homepage/Mozaportal/MPtmmtsa.php?type=SA> (2015. 04. 28.)

Ajánlott irodalom

Barátné Hajdu Ágnes – Cs. Bogyó Katalin – Eigner Judit szerk. (2013): Könyvtárhasználati óravázlatok. Kis KTE Könyvek 7. Budapest: Könyvtárostánárok Egyesülete. 331 p.

Cs. Bogyó Katalin (é. n.): Internet és multimédia a könyvtárhasználat tanításában. Módszertani segédanyag. h. n.: k. n. Mozaik Kiadó. <https://www.mozaik.info.hu/Homepage/Mozaportal/MPgetfile.php?fid=160> (2015. 04. 28.)

Körösne Mikis Márta (2006): A digitális írástudás gyermekkori megalapozása. Budapest: Országos Közoktatási Intézet. 108 p.

Mellékletek

1. sz. melléklet

ELTE Gyakorló Általános Iskola Könyvtárpedagógiai programja

Készült: Budapest, 2014. szeptember 1.

Készítette: Lázárné Szanádi Csilla

Tartalom

1. A könyvtár megjelenése az iskola Pedagógiai Programjában	67
2. Vonatkozó jogszabályok	68
3. Küldetésnyilatkozat.....	69
4. Helyzetelemzés	69
5. A könyvtárhasználat beépítése a tanítás-tanulás folyamatába	70
6. Nevelési célok, területek, módszerek	71
7. Könyvtárhasználati helyi tanterv.....	72
8. Tanórán kívüli foglalkozások	79
9. Értékelés.....	79
10. Felsőoktatás, kapcsolatok.....	79
Felhasznált irodalom.....	80

1. A könyvtár megjelenése iskolánk Pedagógiai Programjában

„Székhelyünkön iskolakönyvtár, telephelyünkön pedig jelentős letéti könyvtárványag segíti az olvasás megszerettetését, az önálló ismeretszerzésre nevelést. Könyvtárunk gyűjtőkori leírásának megfelelően folyamatosan gyűjti a 6–14 évesek művelődési körének, tudományos igényének megfelelő könyveket, valamint elektronikus ismerethordozókat.

A könyvtárostánár tankönyvek és szakirodalom ajánlásával segíti a hallgatók munkáját a tanév során. A könyvtár kiemelt feladata tantárgyba épülően (magyar nyelv és irodalom) a kulturált könyvtárhasználat, biztonságos internethasználat kialakítása. [...] Iskolánk könyvtára (székhelyünkön) és letéti könyvtára (telephelyünkön) valamint a szaktantermekben elhelyezett könyvek segítik a kutatómunkát. A több mint 20 ezer kötetnyi könyv, több számítógépes munkahely áll a nevelés-oktatás, valamint a tanórákra való felkészülésben a tanulók szolgálatára. Így a könyveken túl az elektronikus ismerethordozók is felhasználhatóak a tanulás, a személyiségfejlesztés folyamatában.”

(Forrás: Iskolai Pedagógiai Program 2013.)

Továbbá a könyvtár szerepe az iskola pedagógiai munkájában (megjelenítendő):

A könyvtár az információs műveltség, digitális írástudás elemeinek gyakorlati alkalmazásának színtere. Alapvető viselkedési szabályok, viselkedési normák (köszönés, kérés megfogalmazása), könyvtári szabályok kulturált alkalmazására nevelő helyszín. Kialakítja a diákokban az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges készségeket. Könyvtárhasználati ismeretek nyújt, valamint tantárgyközi feladatként fejleszti a tanulási-önművelési kultúrát a tantestület valamennyi tagjával közösen az 1–8. évfolyamon. A könyvtárpedagógiai programot a könyvtárostánár készíti, majd a nevelőtestülettel együtt közösen valósítja meg. A könyvtáros felelős a NAT könyvtárhasználati követelményrendszer eredményes megvalósításáért.

Teendők a megvalósítás során

Inspiráljuk tanulóinkat a tanított ismeretanyag a könyvtár eszközökkel való bővítésére. (gyűjtő munka)

Megismertetjük a korszerű ismerethordozók használatával a tanórákhoz, majd a könyvtárhoz kapcsolódóan.

Igényességre neveljük az önművelődés médiáinak megválasztásában, ennek érdekében a tananyag tanítása épít a könyvtár adta lehetőségekre.

A tanítás során megjelenik a forrásalapú tanulásra, önálló információszerzésre, és a különböző tantárgyakkal kapcsolatos kutatómunkára nevelés, könyvtári eszközökre építve.

2. Vonatkozó jogszabályok

20/2012. EMMI-rendelet 163.§ (1) „Az iskolai, kollégiumi könyvtár az iskola, kollégium működéséhez, pedagógiai programjának megvalósításához, a neveléshez, tanításhoz, tanuláshoz szükséges dokumentumok rendszeres gyűjtését, feltárását, megőrzését, a könyvtári rendszer szolgáltatásainak elérését és mindezek használatát, továbbá a könyvtárhasználati ismeretek oktatását biztosító, az intézmény könyvtárpedagógiai tevékenységét koordináló szervezeti egység”.

(2) Az iskolai, kollégiumi könyvtár 20/2012. EMMI-rendelet 162. § (1) a fenntartó gondoskodik „telephelyen működő könyvtári részlegről, az esélyegyenlőség biztosítása érdekében”.

(20/2012. EMMI-rendelet 165. § (1) a) könyvtári felszerelések, eszközök.

20/2012. EMMI-rendelet 165. § (4) „... a könyvtárostánár nem csak információt szolgáltat, hanem nevelő-oktató tevékenységet folytat, melyet könyvtárpedagógia programja irányít”

(20/2012. EMMI-rendelet 166.§ (1)c) a könyvtáros könyvtárpedagógiai programja szerinti tanórákat tart

(20/2012. EMMI-rendelet 166.§ (2)a) „egyéb foglalkozás:a tanórákon kívüli egyéni vagy csoportos, pedagógiai tartalmú foglalkozás, amely a tanulók fejlődését szolgálja”

(20/2012. EMMI-rendelet167.§ (1) „az iskolai, kollégiumi könyvtár gyűjteményét a helyi pedagógiai programnak megfelelően, a tanulók és a pedagógusok igényeinek figyelembevételével kell fejleszteni”

20/2012. EMMI-rendelet 165. § (4) „A könyvtárostánár a nevelő-oktató tevékenységét könyvtárpedagógiai program alapján végzi, mely a nemzeti alaptanterv és a választott kerettantervek alapján készül, és szerves részét képezi az iskola helyi pedagógiai programjának.”

2011.évi CXCV. tv. 46.§ (6)c) A tanuló joga, hogy igénybe vegye az iskolai, kollégiumi könyvtári szolgáltatásokat.

110/2012. (VI. 4.) Kormányrendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról In: Magyar Közlöny, 2012. 66. sz. 10819. p.

Az idézetek forrása: Iskolai könyvtárakra vonatkozó legalapvetőbb jogszabályi előírások

Szakmai értelmezés: Összeállította a Könyvtárostánárok Egyesületének elnöksége. 2013. január 8. <http://www.ktep.hu>, <http://konyvtarostanar.wordpress.com/> (Utolsó letöltés ideje: 2014. augusztus 2.)

3. Küldetésnyilatkozat

Könyvtárunk a forrásalapú tanórák helyszíne, itt tanulják, gyakorolhatják diákjaink az önálló tanulást, az információkeresés- és felhasználás korrekt módszereit. Valamennyi évfolyamon tervezünk könyvtárhasználati órákat, felügyeletet, értelmes időtöltést biztosítunk a lukasóras tanulóknak, a felmentetteknek, testvérüket váró tanulóknak. A tanórák közötti szünetekben is lehetőség van a könyvtár használatára, így kínálunk alternatívát a tanórák közbeni pihenésre. Mindehhez biztosítjuk a megfelelő dokumentumokat.

Kellemes, barátságos, kulturált helyszínnel állunk tanulóink, tantestületünk és a gyakorlatukat iskolánkban töltő hallgatók rendelkezésére. Délutánonként a felső tagozatosok számára nyugodt tanulási helyszínt biztosítunk. A tehetséggondozást szívügyünknek tekintjük, ezért minden esztendőben könyvtárhasználati versenyre készítjük fel az érdeklődőket.

Lehetővé tesszük, hogy az érdeklődők (szülő, hallgató, diák) iskola működési alapidokumentumaiba betekinthessenek.

Összességében iskolánk könyvtára jellemzően demokratikus, esélyegyenlőséget, egyéni fejlődést biztosító, nyitott közösségi tér, amely garantálja, és tartalommal tölti meg az információhoz, a tanuláshoz, művelődéshez való jogot. Mindezt a korszerű sokoldalú információszerezés képességének fejlesztésével, egy a korunk kihívásainak megfelelő könyvtárhasználói kultúra kialakításával teremtjük meg.

4. Helyzetelemzés

Iskolánk 1982 óta nyolc évfolyamossá bővített Budapesti Tanítóképző Főiskola Gyakorló Általános Iskolája, (2000-től ELTE TÓFK Gyakorló Általános Iskola, 2004-től ELTE Gyakorló Általános Iskola, 2007-től középiskolai részleggel bővülve (ekkor csatolták az 1961 óta működő másik könyvtárat az intézményhez)

ELTE Gyakorló Általános Iskola és Középiskola, 2013. augusztus 1-jétől ismét nyolc évfolyamos általános iskola, amely indulásától üzemeltet egy, 2007–2013-ig két majd 2013 szeptemberétől ismét egy könyvtárat.

2007–2013 szeptemberéig minden tanévben alkalmazkodni kellett a változásokhoz. A két könyvtár összevonásának eredményeként állománya több mint 20 000 dokumentum, felszereltsége pedig a korábbi két könyvtár összevonást pozitívan felhasználva, jónak mondható. Az állomány KisTéka rendszerben teljesen feltárt, online hozzáférhető, 2012 óta az ELTE Könyvtárának katalógusában is szerepel. A korábbi négy könyvtáros helyett, jelenleg egy könyvtárostánárral üzemelünk. Az évenkénti változások, a 2013-as összevonás és a közben csökkenő munkaerő létszám okozták könyvtárpedagógiai munkánk sajátos működését. Ez azt jelentette 2013 őszétől,

hogy 1–4. évfolyamon meg kellett szinte újra tanítani a korábban már kitűnően működő könyvtárhasználatot, újra beszoktatni a gyerekeket, kollégákat a könyvtárba. Ez igen jól sikerült. Meg kell említeni, hogy a felsőbb évfolyamok könyvtári ellátását egy, a telephelyen működő 800 kötetes letéti állomány biztosítja. További állandó letétek: rajzterem, ének terem, informatika terem, nyelvi terem. A nem napközis, tanulószobás felsősök, délután használhatják a könyvtárat az itt található információforrások felhasználásával, készíthetik házi feladataikat, készülhetnek versenyekre, kulturált helyen tölthetik a szabadidejüket, várhatják testvéreiket, illetve várokozhatnak a különóráik kezdésére.

2007 óta saját az iskola honlapjáról, valamint közvetlenül is elérhető honlapot, blogot, 2010-óta közösségi oldalt is készítünk, amely jelentős kapcsolatépítést tesz lehetővé a szülői és a tantestület közösségével.

2007–2013 szeptemberéig vezettem a két könyvtárat, könyvtári órákat főként gimnáziumi, illetve felső tagozatos osztályokban tartottam, mivel az alsó tagozat a székelyhelyen üzemelt. Így az érettségire való felkészítés kiemelt feladatomból volt.

2013 szeptemberétől jellemzően alsó tagozatos órákat vezetek. Ezért különösen fontosnak tartom, hogy 4. osztály végéig az alapvető könyvtárhasználati ismereteket átadhassam, könyvtárhasználói szokásaikat megalapozzam. A Könyvtári Pedagógiai Programot teljes körűen tervezem 1–8 osztályig.

5. A könyvtárhasználat beépítése a tanítás-tanulás folyamatába

A könyvtárhasználati órákat befogadó tárgyak: magyar nyelv és irodalom, informatika

Szervezés

Könyvtárhasználati és a könyvtárhasználatra épülő tanórák helyszíne az iskolai könyvtárunk. Az órák előkészítése időigényes feladat, ezért a tanulócsoporthoz érkezését a könyvtárostannár egyezteteti a szaktanárral, tanítóval. Nem csupán az időpont egyeztetésére történik ekkor, hanem szervezési kérdések, a tanító, tanár egyéni kérései is sorra kerülnek a konzultációkor. Célszerűbb, ha csoportbontásban érkeznek a tanulók, hogy jobban tudjanak jegyzetelni az olvasóasztaloknál, számítógép asztalnál, illetve ne akadályozzák egymást a könyvtári térben való mozgáskor.

Lehetőség szerint az órák ne kövessék közvetlenül egymást, a használt eszközök elrakása, illetve a következő csoport anyagának előkészítése miatt.

A könyvtári foglalkozásokon napközis csoportok is részt vehetnek, ebben az esetben szerencsésebb az egész csoport jelenléte, ekkor ugyanis a korábbi órák anyagát gyakoroljuk, jegyzetelésre nem kell helyet biztosítanunk.

A könyvtári feladatok tervezésénél figyelembe vesszük a tanulók életkori sajátosságait, az adott dokumentumok példányszámát.

Óraterv

A tanuló életkori sajátosságainak megfelelő, teljesítményükhöz igazodó órákat tervezünk, melyeket változatos, korszerű módszerekkel tesszük érdekessé, izgalmassá, ezáltal hatékonyá. Ráveztjük tanulóinkat, hogy a könyvtár segítségével bővíthetik a tanórákon megszerzett ismereteiket. Gyűjtőmunkát csakis a források korrekt, pontos feltüntetésével fogadunk el tanulóinktól. Óráinkat minden esetben értékeléssel tesszük teljessé.

6. Nevelési célok, módszerek

Célok:

Korszerű könyvtárhasználati kompetenciák kialakítása.

Anyanyelvi kommunikáció: szövegértés, szövegalkotás írásban és szóban, szókincs, szóhasználat.

Személyes: problémamegoldás, önellenőrzés, értékelés. Információkeresés, értelmezés és felhasználás.

Szociális: együttműködés, tolerancia, társas aktivitás, konfliktusmegoldás, empátia, kapcsolatteremtő képesség, valamint digitális, forrásfelhasználó, kognitív kompetenciaként lényegkiemelés, döntési képesség, információkezelés, önművelési, kreatív, önkifejezés kompetenciák.

Olvasóvá, könyvtárhasználóvá nevelés.

Felkészítés az egész életen át tartó tanulásra.

A kulturált viselkedési szabályok, képességek kialakítása, fejlesztése a könyvtár használatához.

Más könyvtárak adta lehetőségekkel való megismertetés.

Rendszeres olvasással, könyvtárhasználattal a beszédkultúra fejlesztése, tanulási szokásaik, önművelődési módszereik színesítése, megalapozása.

A könyvtárhasználati órán használt módszerek és munkaformák:

- csoportmunka
- kooperatív foglalkozás (ez annyiban különbözik a csoportmunkától, hogy egy adott feladat több részegységén dolgozik minden csoporttag, minden csoport-

tagnak egyéni feladata van, egyéni szerepet kapnak (írnok, időbeosztó, koordinátor, mosolygó, illusztrátor, riportter, információvadász)

- páros munka
- kooperatív páros munka
- frontális osztálymunka
- egyéni munka
- tanári közlés, előadás
- tanulói kiselőadás
- magyarázat
- megbeszélés
- szemléltetés
- szerepjáték

7. Könyvtárhasználati tanterv

Óraszámok

Osztály	Könyvtárhasználati óra
	4
	6
	6
	6
	2
	2
	2
	2

1. osztály

Követelmény:

A tanulók tanév végére járjanak szívesen a könyvtárba, olvassanak helyben, igazodjanak el a könyvtári térben, ismerjék a terek nevét és funkcióját, válogassanak a mese sarokban és a periodikák között, ismerjenek legalább egy gyermeklexikont, használják az olvasójegyet, bánjanak az elvárásoknak megfelelően a kölcsönzött könyvvel, viselkedjenek kulturált módon a könyvtárban. Könyvtári füzet bevezetése. Kiemelt nevelési feladat az alapvető viselkedési szabályok, viselkedési normák (köszönés, kérés, megfogalmazása, könyvtári szabályok alkalmazása) kialakítása, valamint az olvasási szokások megalapozása.

Óra	Téma	Ismeretanyag	Tevékenység	Cél	Eszközök, módszerek
1.	Első látogatás a könyvtárban (első félév)	Ismerkedés a könyvtárral, könyvtáros-tannárral	Játékos séta	Szerezzenek kellemes benyomást a könyvtárról	Beszélgetés, ének: Tekeredik a kígyó, ének: játékos könyvbemutató: én elmentem a vásárba...
2.	A könyvtár terei, viselkedés a könyvtárban (második félév)	A könyvtár tereinek neve és rendeltetése, különbség az otthoni és az iskolai könyvtár valamint a könyvesbolt között, viselkedési szabályok, mikor látogathatják a könyvtárat	Beszélgetés, séta a könyvtár tereiben, ismerkedés a polcokon található könyvekkel, a könyvtár egyéb tárgyaival és eszközeivel, rajzolás	Szerezzenek pozitív élményeket, ismerjék meg a könyvtár tereit, helyét az iskolában, mely tereket használhatják, ismerjék meg, hogyan kell a könyvtárban viselkedni, alapvető viselkedési szabályok, viselkedési normák (köszönés, kérés) megfogalmazása, könyvtári szabályok kulturált alkalmazása	Beszélgetés, szituációs játék, igen-nem játék a táblánál, Oroszlán a könyvtárban, könyvtári füzet
3.	Kölszönzés, beiratkozás, olvasási szokások alakítása a könyvtárban	A kölszönzés menete, a kölszönző füzet, a könyvtári könyv és a saját könyv közötti különbség, olvasójegy használata, mesesarok felfedezése, a könyvválasztás szempontjai	Beszélgetés, szituációs játék, könyvválasztás	Ismerjék meg: a kölszönzés szabályait, a könyvválasztás szempontjait, az olvasójegy használatát, a mesesarok anyagát	Beszélgetés, szituációs játék, mesesarok állománya, Oroszlán a könyvtárban, könyvtári füzet
4.	A gyermeklexikonok	Lexikonok bemutatása, használata, címszavak keresése hasáb, szócikk, címszó fogalma	Lexikonok keresése a könyvtárban, lexikonhasználat	Ismerjék meg a korosztályuknak megfelelő lexikonokat, gyakorolják a betűrendet, találjanak meg közös tevékenységgel címszavakat	A kézikönyvtár állománya, páros munka, Oroszlán a könyvtárban, könyvtári füzet

2. osztály

Követelmények: Ismerjék a könyv legfontosabb adatait, a dokumentumok típusait, használják a könyvtári betűrendet, tájékozódjanak a könyvtári fülek segítségével a megfelelő állományegységekben, ismerjék meg a kézikönyvtárat, keressenek nagy biztonsággal egy lexikonban címszavakat, ismerjenek gyermekfolyóiratokat. Kiemelt nevelési feladat az alapvető viselkedési szabályok, viselkedési normák (köszönés, kézés, megfogalmazása, könyvtári szabályok kulturált alkalmazása) megerősítése.

Óra	Téma	Ismeretanyag	Tevékenység	Cél	Eszközök, módszerek
1.	A könyv részei, a könyv adatai	Gerinc, védőborító, könyvtest, fül, szerző, cím, illusztrátor (Kép és szöveg kapcsolata a könyvekben), kiadáshelye, ideje, kiadó neve, a könyvtári betűrend	Bemutatkoznak a könyvek, páros munkával könyvhasználat, játék, rajzolás, szituációs játék, szókétyák elhelyezése a táblán lévő ábrához, betűkagylók sorba rakása	Ismerje fel a könyv részeit, ismerje a legfontosabb adatok leelőhelyét a könyvben, ismerje a könyvtári ábécét	Könyvborító puzzle, páros munka, kagylók, könyvtári füzet
2.	Dokumentum-típusok, tájékoztató fülek eligazító feliratok a könyvtárban	Könyv, folyóirat, AV dokumentumok, a tájékoztató fülekkel való ismerkedés	Képek ragasztása a füzetbe, színezés, könyvtári térképen szókétyák elhelyezése	Ismerje fel a dokumentumtípusokat, használja a tájékoztató füleket, tájékozdjon a polcok között	Könyvtári füzet, képkétyák, tájékoztató fülek, térkép
3.	Könyvek tartalom szerinti csoportosítása	Szépirodalom (mese, vers, történetek), ismeretközlő irodalom	Játékos polcrendezés, borítók kosárba, pakolása a táblánál	A könyvtári raktári renddel való ismerkedés	Egy üres könyves polc, könyvtári füzet, könyvborítók, szókétyák
4.	A kézikönyvtár	A kézikönyvtár helye a könyvtárban, használata, felépítése	Kérdő-kétyákkal megfelelő kézikönyvek kiválasztása csoportonként	A kézikönyvtár szerepe használata	Csoportmunka, könyvtári, füzet
5.	Lexikonhasználat	Fejléc, hasáb címszó, szócikk	Címszavak keresése, egy szócikk elemzése	Találják meg a címszavakat, igazodjanak el a lexikonban	A-Zs gyermeklexikon, könyvtári füzet, „Eltévedt madár keresi kalitkáját” játék
6.	Folyóiratok, az időszi kiadványok jellemzői	Folyóirat és a rovatok, cikkek fogalma	Rovatok, cikkek keresése, egy sablonnal osztályújság készítése (előzetes anyaggyűjtés)	Ismerjenek gyermekfolyóiratokat	A könyvtár gyermekfolyóiratai, könyvtári füzet, „a mi újságunk”

3. osztály

Követelmények: Ismerjék fel a kézikönyvek fajtáit és igazodjanak el tartalmukban, igazodjanak el a könyvtár állományában, az ismeretközlő irodalom tartalom szerinti csoportosításának segítségével (ETO), ismerjék a könyv részeit, a címlap szerkezetét, ismerjék a könyv és könyvtár és az írástörténeti fejlődésének alapfogalmait.

Óra	Téma	Ismeretanyag	Tevékenység	Cél	Eszközök, módszerek
1.	Kézikönyvek fajtái	Lexikon, enciklopédia, betűrend, szótár, címszó, szócikk, hasáb, tartalomjegyzék	Példák keresése, csoportosítás, könyvhasználat	Ismerjék meg a kézikönyvek fajtáit, helyüket a könyvtárban	Kézikönyvtár, könyvtári füzet
2.	Enciklopédia használat, lexikon és szótár használat	Milyen részekből áll az enciklopédia, szótár, lexikon	Konkrét keresési gyakorlatok	Keressenek nagy biztonsággal az adott kézi-könyvekben	Könyvtári füzet, kézikönyvtár
3.	A könyv részei, tartalom szerinti csoportosítás	Szerző, cím, illusztrátor, gerinc, borító, kötetábla, fül, fűzött, kötött főosztályok	Csoportosítás, részek keresése adott könyvön	A címlap tartalmának megismerése, a főosztályok ismerete	Könyvtári füzet, ETO szinkörkészítés, címlaptervezés, könyvajánló készítés
4.	A szellemi munka technikája	Kézikönyv-használat, a megfelelő dokumentum kiválasztása a belőle nyert információ felhasználása	„Nyomozunk a könyvtárban”	Keresés elsajátítása, a szellemi munka megalapozása	Könyvtári füzet, nyomozó munkalap
5.	Könyvtártörténet	Régi könyvtárak, kódexek	Kutatómunka kézikönyvekben, adott ismeretközlő állomány használata, Mátyás király könyvtárának rajza	Igazodjanak el az állomány érintett részében	Könyvtári füzet, videó, rajz
6.	Az írás és a könyv története	Az írás fejlődése, a könyv mai formájának kialakulása (előzetes anyaggyűjtés)	Kooperatív feldolgozás	Ismerjék meg az írás és könyvtörténeti alapfogalmakat	Tabló kiselőadás, ppt

4. osztály

Követelmények: az eddig tanult ismereteket (katalógus, a könyv részei, könyvtári terek, állományrészek, raktári jelzet, kézikönyvtár) készségszinten használják, ismerjék a katalógus használatát, legyenek képes önálló keresésre az iskolai és a FSZEK katalógusában. Kiemelt nevelési feladat az alapvető viselkedési szabályok, viselkedési normák (köszönés, kérés, megfogalmazása, könyvtári szabályok kultúrált alkalmazása) betartása.

Óra	Téma	Ismeretanyag	Tevékenység	Cél	Eszközök, módszerek
1.	A katalógus	A katalógusre-kord	„Kata és a lógu-sok” feldolgozá-sa	Ismerjék meg, mire használható a katalógus	Könyvtári füzet, feladatlap, csoportmunka, IKT-eszközök: pro-jektor, számítógép
2.	A könyv részei, könyvtári terek	Külső és tartalmi jellem-zők	„Kata és a lógu-sok” feldolgozá-sa	Ismerjék a könyv részeit, a könyvtár tereit	Könyvtári füzet, csoportmunka, feladatlap, IKT-eszközök: pro-jektor, számítógép
3.	Főosztályok, raktári jelzet	Az ismeretközlő és szépirodalmi művek raktári rendje	„Kata és a lógu-sok” feldolgozá-sa	Ismerjék a raktári jelzeteket, a főosz-tályokat, ismerjék fel adott könyv helyét a szabadpol-con	Könyvtári füzet, feladatlap, csoportmunka, egyéni munka, IKT-eszközök: pro-jektor, számítógép
4.	Kézikönyv-tár, kézikönyvek jellemzői	Lexikon, enciklopédia, szótár	„Kata és a lógu-sok” feldolgozá-sa	Használják a kézi-könyveket, igazod-janak el a kézi-könyvtári állo-mányban	Könyvtári füzet, feladatlap csoport-munka, differenciált páros munka, IKT-eszközök: pro-jektor, számítógép
5.	Korábbi ismeretek gyakorlása.	A katalógus, a könyv részei, könyvtári terek, állományrészek, raktári jelzet, kézikönyvtár.	„Kata és a lógu-sok” feldolgozá-sa	Ismerjék és hasz-nálják az előző órákon tanultakat	Könyvtári füzet, csoport-munka, feladatlap, IKT-eszközök: pro-jektor, számítógép
6.	A tanult fogalmak használata tudásuk elmélyítése	A katalógus, a könyv részei, könyvtári terek, állományrészek, raktári jelzet, kézikönyvtár	Feladatlap kitöl-tése	Mélyítsék el ismereteiket	Füzet, feladatlap, ellenőrzés, értékelés, IKT-eszközök: pro-jektor, számítógép

5. osztály

Követelmények:

Különböző feladatok megoldásához tudjanak használni a nyelvészeti szótárakat. Igazodjanak el a könyvtár raktári rendjében. Különböztessék meg az információhordozók alapvető típusait.

Óra	Téma	Ismeretanyag	Tevékenység	Cél	Eszközök, módszerek
1.	Szótár katalógus	Ismerkedés a magyar nyelvészeti szótárakkal A katalógus fogalma, jelentősége a könyvtári tájékozódásban Hagyományos és online katalógusok	Szótárak használata	Ismerje a magyar egynyelvű szótárakat, keressen hasonló dokumentumokat a katalógusban	Szótárak, katalógus, csoportmunka, könyvtári füzet
2.	Dokumentumtípusok	Különböző információhordozók a könyvtárban	Keresés a szabadpolcon	Tudják, hol milyen információt találnak	Könyvtár egésze, könyvtári füzet

6. osztály

Követelmények:

Tudjanak szakjelzet alapján, a szabadpolcon ismeretterjesztő műveket keresni. Adott témakörökben végezzenek kutatómunkát, majd a gyűjtött anyagból készítsenek prezentációt/tablót.

Óra	Téma	Ismeretanyag	Tevékenység	Cél	Eszközök, módszerek
1.	Kézikönyvhasználat	Kézikönyvek jellemzői és használatuk, tartalomjegyzék, utaló	Információ-keresés adott témában: a kézi-könyvekben, segéd-könyvekben való tájékozódás eszköze a tartalomjegyzék és az utaló	Ismerjék a kézi-könyvek használatát	Értelmező kézi-szótár, Magyar szókincstár, Szó-lástár és közmondástár, csoportmunka, könyvtári füzet
2.	Raktári rend, szakrend, szakjelzet, bibliográfiai hivatkozás, időszaki kiadványok, szövegfeldolgozás lépései	A szakirodalom raktári rendje, a szakrend szakjelzet szerepe, hogyan hivatkozunk, EPA megismerése	Megadott művek keresése a könyvtár szabadpolcos állományában a feliratok és a raktári jelzet segítségével A szövegfeldolgozás lépései: átolvasás, lényegkiemelés, jegyzetkészítés, új közlés	Találja meg a számára releváns információkat a különböző dokumentumtípusokban, jegyzeteljen tabló/prezentáció készítése csoportban	Csoportmunka, könyvtári füzet, számítógép, kartonlap, fotók, ragasztó

7. osztály

Követelmények:

Ismerjék a könyvtártípusok szolgáltatásai közötti különbséget, ismereteiket jegyzeteljék, egy adatbázist ismerjenek és használjanak készségszinten.

Óra	Téma	Ismeretanyag	Tevékenység	Cél	Eszközök, módszerek
1.	Könyvtári hálózat, honlapok, bibliográfia, keresőkérdés	Könyvtártípusok, funkcionális terek a lakóhelyi közkönyvtárban, iskolai könyvtár, közkönyvtár, nemzeti könyvtár, könyvtárak honlapja, online katalógusa, könyvtári szolgáltatások	Egy könyvtár bemutatása, bibliográfia készítése	Ismerje a könyvtártípusokat, szolgáltatásaikat	Csoportmunka, könyvtári füzet, számítógép, prezentáció
2.	Közhasznú adatbázisok, jegyzetelési technikák, ETO szakrend	Adott témához való célzott anyaggyűjtés nyomtatott és elektronikus forrásokból	Egy adatbázis bemutatása	Ismerjen adatbázisokat, tudjon jegyzetelni	Csoportmunka, könyvtári füzet, számítógép, prezentáció

8. osztály

Követelmények:

Biztonsággal használjanak adatbázisokat, készítsenek jegyzeteket, ismerjék a hivatkozás szabályait.

Óra	Téma	Ismeretanyag	Tevékenység	Cél	Eszközök, módszerek
1.	Adatbázis-használat	Folyóirat EPA, E-könyv adatbázisok: MEK, TEREBESS, HUMANUS cikkladatbázis, MATARKA, műelemzés adatbázisok (József Attila Könyvtár Dunaújváros), irodalmi panteonok: DIA	Keresés adatbázisokban	Adott témakör keresése	Csoportmunka, könyvtári füzet, számítógép

2.	Adatbázis- használat, a hivatkozás	Tantárgyak szerinti adatbá- zisok, a hivatkozás etikája	Keresett téma kifejezése tárgy- szóval, szakjel- zettel, tematikus keresés	Adott tárgy tájé- koztató eszközei- nek használata, ismerje a hivatko- zás etikus módját	Csoportmunka, könyvtári füzet, számítógép
----	--	---	--	--	---

8. Tanórán kívüli rendszeres foglalkozások

Könyvőr rendszer 3–8. osztály

Osztálykönyvtárosi megbeszélések 1–2. osztály

Könyvtári versenyfelkészítő tevékenység 5–6. osztály

Napközis foglalkozások 1–4., 5–6. osztály

Pénteki mesefilmek 1–4. osztály

Információkeresést fejlesztő foglalkozások a tanév során:

Flamand kaland, Mese nap, Szüret-kvíz, Mikulás veszély, Adventi kalendárium, Tojáskereső nyúlparádé, Márton napi libaterelés, Csepről csepre, Családom és egyéb állatfajták – könyvtári nyílt napok 1–8. osztály

9. Értékelés

Felső tagozaton az informatika tantárgy keretében van mód a könyvtárhasználat érdemjeggyel való értékelésére.

Alsó tagozaton folyamatos szóbeli értékelést történik minden könyvtári órán.

Félévente minden alsós osztály kap írásbeli értékelést könyvtári munkájáról.

A könyvőrök és osztály-könyvtárosok munkáját félévente értékeljük egy délutáni kötetlen „ünnepségen”.

Naponta törekszünk a pozitív értékelésre, hiszen egyik fő célunk az olvasás, könyv, könyvtár megszerettetése.

10. Felsőoktatás, kapcsolatok

Iskolánk az ELTE Tanítóképző gyakorlóhelye, így hallgatók munkáját is segíti könyvtárunk a tanítási gyakorlatokra való felkészülésben. Hatékonyan támogatjuk

állományunkkal munkájukat. Lehetőséget biztosítunk könyvtárhasználatra épülő gyakorlatok tartására is.

Napi kapcsolatban vagyunk az ELTE TÓK Könyvtárával, a FSZEK kerületi könyvtárral.

Szoros kapcsolatot ápolunk az ELTE Könyvtárának Szerzeményezési Osztályával, Feldolgozó Osztályával, Folyóirat Osztályával.

Felhasznált irodalom

Barátné Hajdu Ágnes – Cs. Bogyó Katalin – Eigner Judit szerk.: Könyvtárhasználati óravázlatok. (Kis KTE könyvek 7.) Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete, 2013. 331 p. Kis KTE 7. kötet.

Cs. Bogyó Katalin – Dán Krisztina – Dömsödy Andrea: Útmutató a gyakorlóiskolák könyvtárainak szolgáltatásfejlesztéséhez (Kis KTE könyvek 5.) Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete, 2012. 190 p.

Dömsödy Andrea: Könyvtárpedagógia. Budapest: KTE – Flaccus Kiadó, 2003. 119 p.

Dömsödy Andrea szerk.: Iskolai könyvtári projektek, programok (Kis KTE könyvek 4.) Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete, 2011. 254 p.

Iskolai könyvtárakra vonatkozó legalapvetőbb jogszabályi előírások Szakmai értelmezés Összeállította a Könyvtárostanárok Egyesületének elnöksége 2013. január 8. Lelőhely: <http://www.ktep.hu>, <http://konyvtarostanar.wordpress.com/> (utolsó letöltés: 2014. szeptember 1.)

Iskolai Pedagógiai Program (Helyi Pedagógiai Program 2013.).

Melykóné Tózsér Judit: Könyvtárpedagógiai program az iskolában. In: Korszerű könyvtár, 2006. február.

2. sz. melléklet

VERES PÁLNÉ GIMNÁZIUM
Könyvtárpedagógiai program
Veres Pálné Gimnázium Ugrin Gáborné könyvtár

Készítette: Hock Zsuzsanna könyvtárostánár

2013. 01. 01.

2013

Mellékletként tartalmazza a könyvtárhasználati tanterveket. A könyvtárpedagógiai programot a Könyvtáros munkaközösség és az Osztálykönyvtárosok Társasága megismerte.

Bevezető

A Veres Pálné Gimnázium Ugrin Gáborné Könyvtárában folyó könyvtárhasználati nevelő – oktató munka alapját e 20. század végi fogalom értelmezése jelenti. Büszkék vagyunk arra, hogy ennek kialakításában könyvtárunk névadójának kiemelkedő szerepe van. Az iskolai könyvtár szerepe átlényegült, már nemcsak a hagyományos értelemben vett könyvtári szolgáltatásokat takarja, hanem egyben közösségi tér, találkozási pont. Találkozási pont az olvasókkal, az olvasók egymás közötti interperszonális kapcsolata, kultúra és ember között. Missziója bővült, hiszen nemcsak a tanulás és tanítás színtere, bázisa, de az egyetemes és magyar kulturális örökség közvetítője is.

Információs társadalom, informatika és könyvtárpedagógia szemléletében nem az eszközök irányítják a tananyag összeállítását, hanem az információs helyzetek, információigénylő problémák, és ezek keretében jelennek meg az egyes információközlő műfajok és azok hordozói, vagyis a konkrét eszközök, dokumentumtípusok és felhasználási technikák.

A hagyományok és a ma már hagyományosnak nevezett eszközök, források hordoznak olyan értékeket, melyekre a társadalomnak és a modern eszközöket használóknak is szükségük van. Ilyen például az értő olvasás, az önálló kritikus gondolkodás, az esélyegyenlőség, a kulturális örökség. Hangsúlyt kell fektetni az információ társadalmának értékviszonyaira és az információban rejlő lehetőségek felhasználásának tanítására.

Olyan tanítási-tanulási problémahelyzetek elé kell állítani tanulóinkat, melyek megoldásán keresztül minél többféle tartalmú, műfajú és típusú információforrás felhasználását tudjuk kölcsönhatásukban bemutatni. A problémahelyzetek legtermészetesebb tanulási tere az iskolai könyvtár.

1. A könyvtárpedagógia értelmezése

A könyvtárpedagógia olyan területe az iskolánkban folyó nevelő-oktató munkának, amelyben az elmélet és gyakorlat nem elválasztható. Arányuk 40–60%-ot jelent könyvtárhasználati tanterveinkben. A könyvtárpedagógia tartalmát tekintve a könyvtári állomány és elektronikus, internetes források felhasználásával való ismeretszerzéssel, ismeretközvetítéssel, információkereséssel foglalkozó, tantárgyközi ismeretet átadó tantárgy.

Kiemelt jelentőségű feladatunknak tartjuk az olvasásfejlesztést, az olvasáspedagógiai elemek erősítését a könyvtárhasználati tanterv keretein belül is.

2. Célrendszerünk

2.1. Általános célok

- A könyvtár közösségi térré kell váljon, ahol a kulturált szabadidős tevékenységeknek, az önművelésnek, az információs források használatának éppúgy helye van, mint az előadásoknak, konferenciáknak, megbeszéléseknek. Mindez csak a könyvtárhasználati nevelő-oktató munka mellett képzelhető el, s azt nem hátráltathatja.
- A könyvtár „forrásközpontként” való felhasználásával meg kell alapoznia az önműveléshez szükséges attitűdöket, képességeket, tanulási technikákat.
- Felkészíteni és ébren tartani az írott betű, a szellemi munka iránti tiszteletet, az elmúlt korok értékeinek megbecsülését, az önművelés iránti igényt.
- Felkészíteni a tanulókat az önálló könyvtárhasználatra, ismeretszerzésre.
- Kialakítani és fejleszteni azokat a magatartásmódokat és képességeket, amelyek a könyvtár mindennapos használatában elengedhetetlenül szükségesek.
- A tanuló joga az információhoz való hozzáférés, képes legyen azokat céljainak megfelelően feldolgozni és alkalmazni
- Az iskola feladata felkészíteni a tanulókat a megfelelő információszerzési, tárolási, feldolgozási és átadási technikákra, valamint megismertetni velük az információkezelés jogi és etikai szabályait, képes legyen az információszerzés kritikai szelekciójára
- A könyvtárhasználat azon lehetőségeinek megismerttetése, amelyek elősegítik valamennyi műveltségi terület ismereteinek feltárását.
- Megismertetni a tanulókat azon alapvető információhordozók fajtáival, szerepével és felhasználásával, amelyek elősegítik az önálló szellemi alkotás létrehozását.
- Az iskolai és más típusú könyvtárak, könyvtári források, eszközök megismertetésével, valamint a velük végzett tevékenységek gyakoroltatásával tudatos és biztos használói magatartás kialakítása
- A modernkor követelményeinek figyelembevételével az önálló gondolkodás, a kreativitás fejlesztése, az önművelés igényének felkeltése és megszilárdítása.

2.2. Rövid távú célok

Célunk a könyvtári dokumentumok és szolgáltatások sokoldalú, gyakorlatias és élményszerű megismerttetése. A könyv- és könyvtárhasználati ismeretek a tanítási-tanulási folyamatban való elhelyezése, a tantárgyköziség elfogadtatása.

A nem könyvtárostanárról végzettségű tanári közösség könyvtárhasználati, könyvtárpedagógiai képzése a diákoknak tartott órákon keresztül. Ennek érdekében könyvtáros munkaközösséget hozunk létre szakos tanárokból.

2.3. Hosszú távú célok

Hosszú távú és folyamatos célja a könyvtárnak, a könyvtári dokumentumok, szolgáltatások és az informálódás igényének tudatosítása a tanulóiban és pedagógusokban. A könyvtárhasználóvá nevelés folyamatában elérni, hogy minél több diák és tanár megérezze a könyvtári dokumentumok, az információk jelentőségét mindennapi életében.

3. A tananyag tartalmi és formai összetétele

A gyakorlati jellegből kiindulva a könyvtárhasználati ismeretek nem a könyvtártudomány kivonata, kiválasztását gyakorlati szempontok motiválják: hasznosíthatóság, a nevelési és oktatási céloknak való megfelelés. Tartalmában tükrözi azokat a főbb könyvtárhasználati elemeket, amelyekkel a tanulók az egész életen át tanulás folyamatában találkozni fognak: könyvtárismeret, dokumentumismeret, tájékozódás eszközei a könyvtárban és a szellemi munka technikája. Formáját tekintve spirális szerkezetű, erősen épít az általános iskolában tanultakra. Helyet az informatika oktatás keretében kapott, de részt vállal az osztályfőnöki munka is. Gyakorlásra nemcsak a tanítási időn túl, de a könyvtári szakórák keretében is mód van.

4. Eszközrendszere

A tanulási képességfejlesztés könyvtári alapú fejlesztése során számos tanulásmódszertani elemet építettünk be helyi tantervünkbe. A diákokkal megismertetjük a tanulási stratégiákat, a szellemi munka technikáját.

Az oktatáshoz szükséges tárgyi feltételek: egy tanulócsoportnyi elhelyezést biztosító asztal és szék, flipchart tábla, projektor, internet-hozzáféréssel. Szükséges fejlesztés: legalább még 4 tanuló munkaaállomás.

Az oktatás formája: legtöbbször a kooperatív metódust, de gyakran a projektmódszert alkalmazzuk. Empirikus jellegéből fakadóan nincs mód a frontális órakeretűre.

Elengedhetetlen a kézikönyvtár folyamatos frissítése, valamint a gazdag könyvtári kapcsolatrendszer.

5. Személyi feladatok, felelőségek

5.1. A könyvtárostánár felelőssége

A könyvtári ismeretek oktatása és könyvtárhasználat a könyvtárostánár felelőssége, de nincs egyedül az intézményben. Felelőssége, hogy kommunikációs hálójának belső kapcsolati rendszere révén, e feladatot az intézményvezetéssel és pedagógus kollégáival együtt végezze ezt a feladatot. Ennek feltétele az együttműködés, az elfogadás, a megértés, amelyek alapvető kompetenciái kell legyenek a könyvtárostánárnak.

A könyvtárostánár feladata a *kezdemenyezés*, hogy legyenek könyvtárhasználati órák, valamint könyvtárhasználatra épülő szakórák. Gondoskodik a gyakorlás lehetőségéről: tanárok, tanulók munkájának támogatásával, a könyvtári információszerek használatára épülő szakórák során is. Kezdeményezi, javaslattal él az egyes szakterületek könyvtári környezetre, eszközökre épített óráinak vonatkozásában.

A könyvtárostánár a felelős azért, hogy a Veres Pálné Gimnázium évfolyamai részére elkészüljön a könyvtárhasználati (könyvtári-informatikai) tanterv, amelyet a tantestület közösen valósít meg.

A könyvtárostánár feladata, felelőssége: a tanulók rendszeres tájékoztatása, tudásuk és információ iránti igényük emelése mellett a tanulócsoportok könyvtárhasználati készségének fejlődése, úgy, hogy a fejlődés-lélektani kérdések figyelemmel kíséréseért is felelős.

Ezért vesz részt az évfolyam megbeszéléseken, az osztályfőnöki munkaközösség munkájában, s minden olyan alkalmon, amelyen a tanulók előmeneteléről van szó.

6. Módszertani alapok, feladatok

6.1. Könyvtárhasználati kompetenciák kialakítása

Ismerje meg a tanuló és használja az iskolai vagy más (közművelődési, szak-) könyvtár állományát és szolgáltatásait. Igazodjék el a médiatárak, információs központok gyűjteményében. Gyakorolja a könyvtári eszköztárra épített önálló ismeretszerzést, fejlessze beszédkulturáját, műveltségét, tanulási-önművelési szokásait, rendszeres olvasással és könyvtárhasználattal. Vegye igénybe a tömegművelődés adta önművelési lehetőségeket.

6.2. Dokumentumismeret és -használat követelményrendszere

Ismerje meg a tanuló és rendszeresen használja az adott műveltségterület nélkülözhetetlen alapidokumentumait (általános és szaklexikonok, enciklopédiák, kézikönyvek, szótárak, összefoglalók, gyűjtemények, gyakorlókönyvek) és modern ismerethordozókat (AV, számítógépes programok, CD, multimédia). Tanulmányozza a könyvtárban található időszaki kiadványokat havi rendszerességgel. Használja honlapunk könyvtári felületét, ajánlóját.

7. A könyvtárpedagógia és kapcsolódásai

7.1. Könyv- és könyvtárhasználati órák

A könyvtárhasználati órák jellegüknél fogva igénylik a könyvtári környezetet. A téma jelöli ki a konkrét területet: az órák nagy része a kézikönyvtárban, az olvasóteremben kerülnek megrendezésre.

A Bod Péter teremben tartjuk a helyigényesebb, projekt jellegű órákat, valamint a frontális, internet bemutatóhoz kötött foglalkozásokat.

A leggyakrabban használt pedagógiai módszerek:

- tanári magyarázat, frontális munka (egy-egy órán nem lehet több 10–15%-nál)
- csoportos munka – csoportfoglalkozás kérdései
- tanulói kiselőadás (nem lehet több 10%-nál)
- egyéni munka (csak otthoni feladat, vagy 2–3%)

Ezeket az órákat a könyvtárostanárok tartják. Törekvésünk, hogy egy osztálynak mindketten tartsunk foglalkozásokat, hogy diákjainkat ebben a közösségi formában is megismerjük.

7.2. Szakórák

A könyvtárban tartott szakórák nyújtanak alkalmat a könyvtárhasználati ismeretek alkalmazására.

Helyszíne az iskolai könyvtár, de teret adhat a tanulmányok során egy-egy más típusú könyvtár is.

Az órákat minden esetben a szaktanár tartja. Természetesen a szaktanárok számára kell felkészítés, hiszen ismerniük kell a könyvtárhasználat elemeit ahhoz, hogy órájuk valóban elérje célját.

A könyvtári szakórák sok felkészülést igényelnek. Ennek folyamatában részt vesz a könyvtárostánár, aki a témához készíthet irodalomjegyzéket, különgyűjteményt a szaktanár számára.

Az alkalmazott módszerek megegyeznek az előbbiekkal, azzal a kitételrel, hogy nincs százalékos megkötöttség.

7.3. Értékelés

Az oktatás folyamatában az egyéni és csoportos munka értékelése fontos, ezt mind a könyvtárhasználati, mind a szakórák esetében meg kell tenni. A könyvtárhasználati ismeretek érdemjegyei az informatika tantárgyba kerülnek.

8. Követelmények, kimeneti tudástartalmak a könyvtárhasználati ismeretek tematikai egységei szerint

8.1. Könyvtárhasználati kompetenciák kialakítása

Ismerje meg a tanuló és használja az iskolai vagy más (közművelődési, szak-) könyvtár állományát és szolgáltatásait. Igazodjék el a médiatárak, információs központok gyűjteményében. Gyakorolja a könyvtári eszköztárra épített önálló ismeretszerzést, fejlessze beszédkultúráját, műveltségét, tanulási-önművelési szokásait, rendszeres olvasással és könyvtárhasználattal. Vegye igénybe a tömegművelődés adta önművelési lehetőségeket.

8.2. Dokumentumismeret és dokumentumhasználat

Ismerje meg a tanuló és rendszeresen használja az adott műveltségterület nélkülözhetetlen alapidokumentumait (általános és szaklexikonok, enciklopédiák, kézikönyvek, szótárak, összefoglalók, gyűjtemények, gyakorlókönyvek) és modern ismerethordozókat (AV, számítógépes programok, CD, multimédia). Tanulmányozza a könyvtárban található gyermek- és felnőtt lapok, magazinok és szakfolyóiratok rovatait (sajtófigyelés). Tudja használni a megismert dokumentumok tájékoztató apparátusát (tartalom, előszó, mutatók). Ismerje és használja a közhasznú információs eszközöket és forrásokat (internet, fax, cím- és adattárak, statisztikák, menetredek, telefonkönyvek, névtárak). Figyelje a különböző médiákban megjelent könyv-, vi-

deo-, CD-újdonságokat, tájékozódjon hagyományos és modern információs csatornák ajánlataiból. Az eszköztudás az önálló ismeretszerzés és az elsajátított tudás alkalmazását teszi lehetővé.

8.3. A könyvtári tájékozódás segédeszközeinek ismerete és használata

Ismerje meg és rendszeresen használja a szaktárgyi kutató-gyűjtő munkához nélkülözhetetlen kézikönyvtári forrásokat (lexikonok, szótárak, adattárak, forrásgyűjtemények, összefoglalók). Gyakorolja a lexikonok és kézikönyvek használatát olvasás közben (szócikk, élőfej, mutatók). Készségszinten tájékozódjon tankönyvekben, munkafüzetekben, forrás- és szemelvénygyűjteményekben, antológiákban, a tartalomjegyzék, a fejezetek és a mutatók alapján. Gyakorolja a könyvtári eszköztárra épített irodalomkutatást, anyaggyűjtést (jegyzetelés, lényegkiemelés, cédulázás), forráselemzést, önálló információszerzést. Irodalomkutatáshoz, anyaggyűjtéshez bibliográfia, tanulmány, kiselőadás összeállításához használja a könyvtár katalógusait, bibliográfiáit és számítógépes adatbázisát. Legyen képes többlépcsős referens-kérdések megoldására a teljes könyvtári eszköztár felhasználásával.

8.4. Önművelés, a szellemi munka technikája

Iskolai feladatai és egyéni problémái megoldásához tudja önállóan kiválasztani és felhasználni a könyvtár tájékoztató segédeszközeit. Legyen képes hagyományos dokumentumokból és modern ismerethordozókból információt meríteni, felhasználni és a forrásokat megjelölni. Tudjon több forrás együttes felhasználásával a könyvtári eszköztár igénybevételével (katalógusok, bibliográfiák, kézikönyvek) kiselőadást, tanulmányt, irodalomajánlást, bibliográfiát összeállítani. A megszerzett információkat legyen képes elemezni, rendszerezni és róluk írásban vagy szóban beszámolni. Ismerje a szellemi munka technikájának etikai normáit (idézetek, hivatkozások, utalások, forrásmegjelölés). Iskolában szerzett ismereteit, tanulási-önművelési kultúráját rendszeresen bővítse iskolán kívüli információszerzési csatornák útján (könyvtár, médiák, művelődési, művészeti, tudományos intézmények). Gyűjtse össze könyvtári dokumentumok felhasználásával alkotói életutak legjellemzőbb állomásait. Tudja használni különböző dokumentumok tájékoztató apparátusait (mutatók, tartalomjegyzék, képek, fejezetcímek)

8.5. Az eszköztudás

Az eszköztudás a teljes tudásnak az a része, amely az *önálló ismeretszerzés és az elsajátított tudás* alkalmazását teszi lehetővé.

Az eszköztudás – tantárgyi értelemben – tantárgyak közötti vagy tantárgyak feletti tudás; ilyen a NAT-ban a könyvtárhasználati ismeretek is, amely 4 témakör köré csoportosítható:

- *általános könyvtárhasználati ismeretek*: a könyvtár rendje, használata, a könyvtári rendszer;
- *dokumentumismeret*, a dokumentumtípusok tartalmi és formai megismerése, az ezzel kapcsolatos technikák elsajátítása;
- *a könyvtári tájékoztató eszközök használatának* elsajátítása a dokumentumok gyors eléréséhez;
- *a szellemi munka technikája*: a különböző forrásokból szerzett információk feldolgozásának, alkalmazásának műveletsora.

Mindezeken alapul a Veres Pálné Gimnázium Könyvtári-informatika tanterve, amely összességében része az Informatika tantárgynak.

A tanterv megvalósításához szolgáló óraszámok

Hatosztályos	7	8	9	10	11	12
Informatika	3*	3*		10*		
Osztályfőnöki	4	4		3	3	1
Nyek						
Osztályfőnöki			3	3	3	1
Informatika			10*	3*	7*	
Általános						
Informatika				7*	7*	
Osztályfőnöki				3	3	1
Reál						
Informatika				7*		
Osztályfőnöki				3	3	1
Humán						
Informatika				7*		
Osztályfőnöki				3	3	1

*bontott

A kötet szerzője:
Barátné Hajdu Ágnes (hajdu.agnes@btk.elte.hu)

ISSN 2416-1772

ISBN 978-963-284-639-2

Felelős kiadó: Eötvös Loránd Tudományegyetem

A kiadásért felel: Antalné dr. Szabó Ágnes

A kiadó székhelye: 1053 Budapest, Egyetem tér 1–3.

www.elte.hu

Felelős szerkesztő: Antalné dr. Szabó Ágnes

A sorozatot gondozza: az ELTE BTK Szakmódszertani Központja

<http://methodika.btk.elte.hu/>

Online kiadás

Budapest, 2015

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem *Bölcsészet- és Művészetpedagógiai Kiadványok* című könyvsorozatában különböző szerzők tollából a bölcsész és a művészet-közvetítő tanárok képzését, valamint továbbképzését támogató szakpedagógiai tanulmánykötetek, tankönyvek és feladatgyűjtemények jelennek meg. A lektorált sorozatot az ELTE BTK Szak módszertani Központja gondozza. A sorozat hosszú távon kívánja szolgálni a tanárképzést és a pedagógus-továbbképzést.

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFECTETÉS A JÖVŐBE